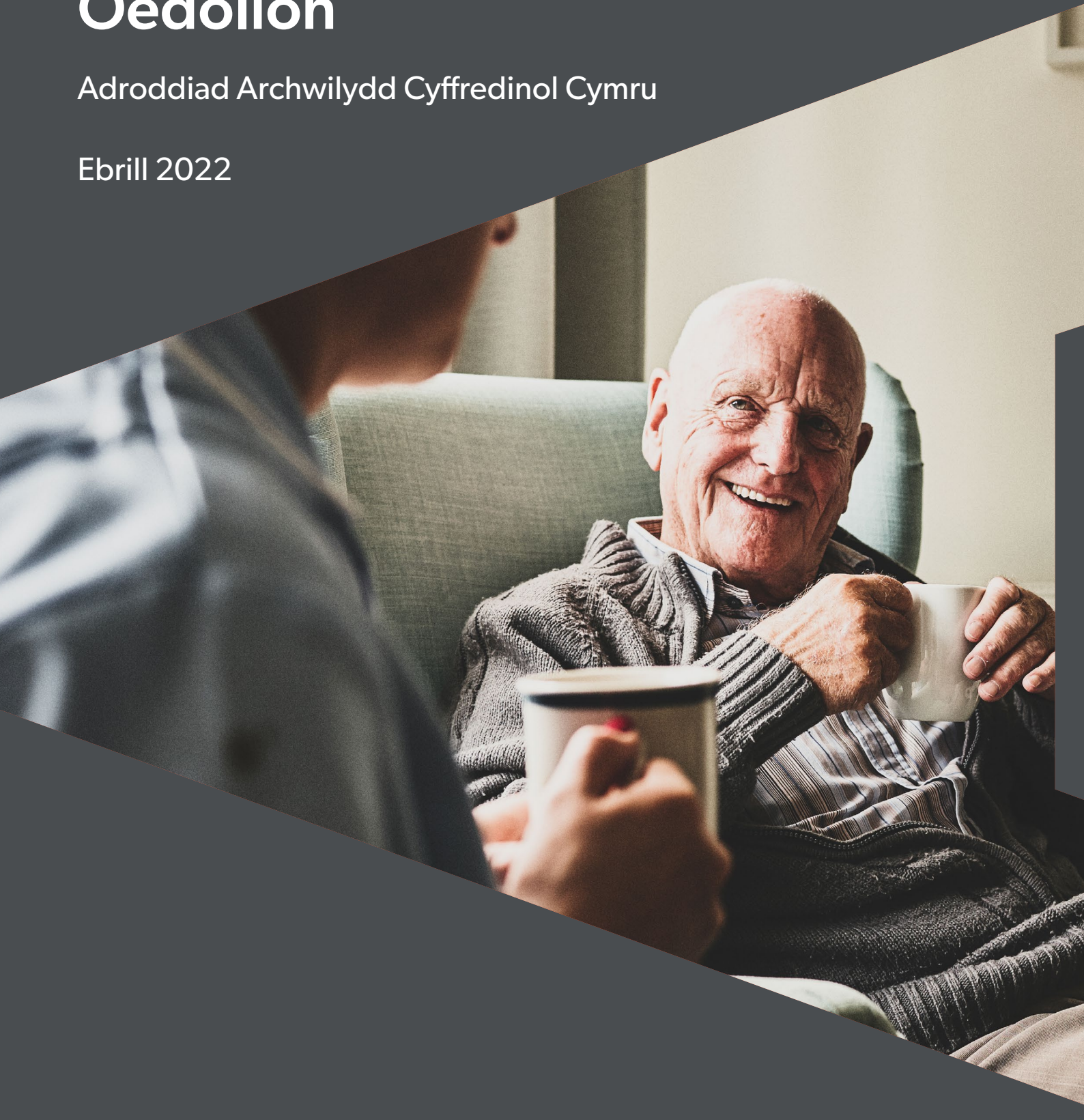

Taliadau Uniongyrchol ar gyfer Gofal Cymdeithasol i Oedolion

Adroddiad Archwilydd Cyffredinol Cymru

Ebrill 2022

Paratowyd yr adroddiad hwn i'w gyflwyno i'r Senedd o dan Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn annibynnol o'r Senedd ac o lywodraeth. Mae'n archwilio ac yn ardystio cyfrifon Llywodraeth Cymru a'r cyrff cyhoeddus sy'n gysylltiedig â hi ac a noddir ganddi, gan gynnwys cyrff y GIG. Mae ganddo'r pŵer i gyflwyno adroddiadau i'r Senedd ar ddarbodaeth, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd y defnydd a wna'r sefydliadau hynny o'u hadnoddau wrth gyflawni eu swyddogaethau, a sut y gallent wella'r defnydd hwnnw.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol hefyd yn archwilio cyrff llywodraeth leol yng Nghymru, mae'n cynnal astudiaethau gwerth am arian mewn llywodraeth leol ac yn arolygu cydymffurfiaeth gydag anghenion Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn ymgymryd â'i waith gan ddefnyddio staff ac adnoddau eraill a ddarperir gan Swyddfa Archwilio Cymru, sydd yn fwrdd statudol wedi'i sefydlu ar gyfer y nod hwnnw ac i fonitro a chynghori'r Archwilydd Cyffredinol.

© Archwilydd Cyffredinol Cymru 2022

Archwilio Cymru yw brand ymbarél Archwilydd Cyffredinol Cymru a Swyddfa Archwilio Cymru, sy'n endidau cyfreithiol ar wahân gyda'u swyddogaethau cyfreithiol eu hunain. Nid yw Archwilio Cymru ei hun yn endid cyfreithiol. Er bod gan yr Archwilydd Cyffredinol y swyddogaethau archwilio ac adrodd a ddisgrifir uchod, prif swyddogaethau Swyddfa Archwilio Cymru yw darparu staff ac adnoddau eraill ar gyfer arfer swyddogaethau'r Archwilydd Cyffredinol, ac i fonitro a chynghori'r Archwilydd Cyffredinol.

Cewch aildefnyddio'r cyhoeddiad hwn (heb gynnwys y logos) yn rhad ac am ddim mewn unrhyw fformat neu gyfrwng. Os byddwch yn ei aildefnyddio, rhaid i chi ei aildefnyddio'n gywir ac nid mewn cyd-destun camarweiniol. Rhaid cydnabod y deunydd fel hawlfraint Archwilydd Cyffredinol Cymru a rhaid rhoi teitl y cyhoeddiad hwn. Lle nodwyd deunydd hawlfraint unrhyw drydydd parti bydd angen i chi gael caniatâd gan ddeiliaid yr hawlfraint dan sylw cyn ei aildefnyddio.

Am fwy o wybodaeth, neu os ydych angen unrhyw un o'n cyhoeddiadau mewn ffurf ac/neu iaith wahanol, cysylltwch â ni drwy ffonio 029 2032 0500 neu drwy e-bostio post@archwilio.cymru. Rydym yn croesawu galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg. Gallwch ysgrifennu atom hefyd, yn Gymraeg neu'n Saesneg, a byddwn yn ymateb yn yr iaith rydych chi wedi ei defnyddio. Ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

This document is also available in English.

Cynnwys

Adroddiad cryno

Cefndir	4
Negeseuon allweddol	7
Ffeithiau allweddol	9
Argymhellion	10

Adroddiad manwl

1	Nid yw pobl yn cael eu hannog yn gyson i ddefnyddio Taliadau Uniongyrchol	14
2	Mae'r modd y rheolir ac y cefnogir pobl i ddefnyddio Taliadau Uniongyrchol yn amrywio'n eang ac mae defnyddwyr gwasanaethau a gofalwyr yn cael gwasanaethau o safon wahanol	23
3	Mae Taliadau Uniongyrchol yn helpu pobl i fyw'n annibynnol a gwella'u llesiant, ond mae'n anodd asesu gwerth am arian ar y cyfan oherwydd cyfyngiadau o ran data a gwerthuso	38

Atodiadau

1	Ymagwedd a dulliau archwilio	45
2	Pennu cymhwysra ar gyfer gofal a chymorth cymdeithasol	48
3	Oedolion yn cael gwasanaethau gofal cymdeithasol a drefnwyd gan yr awdurdod lleol yn 2018-19	49
4	Cyfraddau tâl fesul awr ar gyfer Cynorthwyr Personol yn ôl awdurdod lleol	51

Cefndir

Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014

- 1 Fe wnaeth y Senedd basio'r Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) yn 2014 a daeth i rym ym mis Ebrill 2016. Mae'r Ddeddf yn ceisio symud i ffwrdd o'r ffyrdd traddodiadol o ddarparu gofal cymdeithasol, a oedd yn cael eu hystyried yn anghynaliadwy, i ddulliau sy'n canolbwyntio ar:
 - a gwneud llesiant pobl yn ganolog i wasanaethau;
 - b rhoi llais cryf a rheolaeth wirioneddol i bobl dros y penderfyniadau sy'n effeithio arnynt;
 - c hybu modelau newydd ar gyfer darparu gwasanaethau trwy roi adnoddau cymunedol ar waith a hybu mentrau cymdeithasol a chwmnïau cydweithredol;
 - ch blaenoriaethu gwasanaethau ataliol i osgoi neu ohirio'r angen am ofal;
 - d gwneud systemau'n rhwyddach ac yn fwy hygyrch trwy leihau cymhlethdod a symleiddio trefniadau asesu a chynllunio gofal;
 - dd trefniadau gweithio integredig ar draws ffiniau proffesiynol a sefydliadol i wneud y defnydd gorau o adnoddau a chyflawni'r deilliannau gorau; a
 - e chryfhau trefniadau diogelu.

Gall Taliadau Uniongyrchol wella dewis, rheolaeth ac annibyniaeth pobl

- 2 Gall Taliadau Uniongyrchol helpu i ddiwallu angen cymwys unigolyn am ofal a chymorth, neu angen gofalwr am gymorth. Maent yn ddewis yn lle gofal neu gymorth a drefnir gan yr awdurdod lleol. Nod Taliadau Uniongyrchol yw rhoi mwy o ddewis, mwy o hyblygrwydd a mwy o reolaeth i bobl dros y cymorth y maent yn ei gael. Gall Taliadau Uniongyrchol gael eu darparu ar gyfer pobl o bob oed os yw asesiad wedi canfod bod arnynt angen gwasanaethau gofal cymdeithasol i'w cefnogi gyda thasgau byw o ddydd i ddydd, os ydynt yn rhoi cydsyniad i gael Taliad Uniongyrchol ac os ydynt hwy (neu eu cynrychiolydd) yn gallu rheoli'r taliad.
- 3 Mae llawer o bobl yn defnyddio'u Taliadau Uniongyrchol i ariannu Cynorthwydd Personol i'w helpu gydag amryw dasgau. Yn yr achosion, mae derbynyddion Taliadau Uniongyrchol yn dod yn gyflogwyr a rhaid iddynt gyflawni'r rhwymedigaethau cyfreithiol cysylltiedig. Mae rhai'n dewis defnyddio asiantaeth ofal yn lle hynny. Mae'n ofynnol i awdurdodau lleol roi cymorth a chynhorthwy i bobl reoli eu Taliad Uniongyrchol a'u cyfrifoldebau cyflogaeth. Gwneir hyn yn aml trwy wasanaeth cymorth a gomisiynir gan yr awdurdod lleol.
- 4 Gellir defnyddio Taliadau Uniongyrchol i brynu amrywiaeth eang o wasanaethau neu offer os yw'r rhain yn cyfrannu at gyflawni'r deilliannau llesiant y cytunwyd arnynt ar gyfer unigolyn. Gellir gwneud taliadau ar gyfer pethau o ddydd i ddydd megis gwisgo, coginio, gyrru a chymorth i hwyluso'r broses o ryddhau claf o'r ysbyty. Gellir eu defnyddio ar gyfer gweithgareddau cymdeithasol hefyd – ymweld â ffrindiau, dosbarthiadau nos a garddio – yn ogystal ag ar gyfer cynhorthwy i gael mynediad at hyfforddiant a chyflogaeth. Prif fantais Taliadau Uniongyrchol yw eu haddasrwydd. Gall defnyddwyr gwasanaethau eu defnyddio i drefnu eu gofal mewn ystod lawn o ffyrdd newydd a mwy effeithiol ac anogir awdurdodau lleol i archwilio opsiynau arloesol a chreadigol ar gyfer diwallu anghenion pobl.
- 5 Mae'r adroddiad hwn yn bwrw golwg ar y modd y mae awdurdodau lleol yn darparu gwasanaethau Taliadau Uniongyrchol ar gyfer oedolion, gan archwilio'u heffaith a'u gwerth am arian. Mae **Atodiad 1** yn darparu rhagor o fanylion am ein hymagwedd a'n dulliau archwilio. Mae **Arddangosyn 1** yn disgrifio nodweddion dull da o ymdrin â Taliadau Uniongyrchol.

Arddangosyn 1: nodweddion awdurdod lleol sy'n annog pobl, yn eu rheoli ac yn eu cefnogi'n effeithiol i ddefnyddio Taliadau Uniongyrchol

Awdurdodau lleol sy'n dda am **hyrwyddo** Taliadau Uniongyrchol

Mae ganddynt wybodaeth gyhoeddus syml a chryno y trefnir ei bod ar gael mewn ystod eang o gyfryngau ac sydd wedi cael ei phrofi i sicrhau ei bod yn effeithiol ac yn dweud yr hyn y mae ar bobl angen ei wybod

Maent yn cynnig ac yn annog pobl i ddefnyddio eiriolaeth annibynnol i helpu pobl i wneud dewisiadau gwybodus

Maent yn defnyddio'r sgwrs 'Yr Hyn sy'n Bwysig' yn y broses asesu i egluro Taliadau Uniongyrchol

Caiff Taliadau Uniongyrchol eu hyrwyddo fel opsiwn o leiaf yn gyfartal gyda dewisiadau eraill

Awdurdodau lleol sy'n **rheoli** Taliadau Uniongyrchol yn effeithiol

Maent yn helpu pobl i gael gafael ar Gynorthwywyr Personol a'u defnyddio

Maent yn 'datgyfrinio' yr hyn yw Taliadau Uniongyrchol ac yn rhoi digon o gymorth i sicrhau pobl ynghylch gofynion o ran cyflogaeth, rhwymedigaethau a phrosesau i droi atynt. Cyfyngir i'r eithaf ar fiwrocratiaeth.

Maent yn nodi'n glir ar gyfer beth ellir defnyddio Taliadau Uniongyrchol gan roi enghreifftiau o'r math o gymorth sydd ar gael a, lle y bo'n bosibl, gan roi anogaeth i arloesi

Maent yn cynnal cyswllt rheolaidd a pharhaus ac yn rhoi cymorth a gwybodaeth i oedolion sy'n defnyddio Taliadau Uniongyrchol i egluro cyfrifoldebau a sicrhau bod pobl yn cadw'n ddiogel

Maent yn gweithio i drefnu'r 'farchnad' a thrwy wella mynediad at Gynorthwywyr Personol, gan annog mwy o ddarparwyr, rheoli costau a rhoi anogaeth i gyfuno cyllidebau

Maent yn cytuno ar y cyd â chyrff y GIG sut orau i ddiwallu anghenion cleientiaid sy'n defnyddio Taliadau Uniongyrchol a Gofal Iechyd Parhaus y GIG fel nad ydynt yn cael eu rhoi dan anfantais

Awdurdodau lleol sy'n **cyflawni** deilliannau cadarnhaol ar gyfer pobl sy'n defnyddio Taliadau Uniongyrchol

Maent yn dangos bod llesiant pobl yn cael ei gynnal neu'n gwella o ganlyniad i Taliadau Uniongyrchol

Mae ganddynt system gynhwysfawr ar gyfer monitro a gwerthuso pob agwedd ar Taliadau Uniongyrchol

Maent yn cynnwys ac yn gwerthfawrogi mewnbwn gan yr holl randdeiliaid/ partneriaid wrth werthuso effaith gwasanaethau

Maent yn cymharu ac yn meincnodi perfformiad unigol a chyfunol ag eraill ac yn defnyddio canfyddiadau gwerthuso i drefnu cynlluniau cyfredol a dulliau yn y dyfodol

Maent yn gwybod beth sy'n gweithio a pha un a yw dull yr awdurdod yn cyflawni dyheadau'r Ddeddf

Negeseuon allweddol

- 6 Ein casgliad ar y cyfan yw bod **Taliadau Uniongyrchol yn cefnogi annibyniaeth pobl a'u bod yn cael eu gwerthfawrogi'n fawr gan ddefnyddwyr gwasanaethau a gofalwyr, ond bod anghysonderau o ran y ffordd y cânt eu hyrwyddo a'u rheoli gan awdurdodau lleol yn golygu nad yw gwasanaethau wastad yn gydradd a'i bod yn anodd asesu gwerth am arian ar y cyfan.**
- 7 Nid yw pobl yn cael eu hannog yn gyson i ddefnyddio Taliadau Uniongyrchol. Mae dull ymatebol sy'n canolbwyntio ar yr unigolyn yn hanfodol i helpu pobl i ddefnyddio Taliadau Uniongyrchol, ond mae'r ymgysylltiad ac ymwneud ar hyn o bryd gan awdurdodau lleol yn anghyson. Er bod gwerth Taliadau Uniongyrchol yn cael ei gydnabod gan uwch reolwyr, nid yw staff gofal cymdeithasol wastad yn dangos hyder wrth hybu'r defnydd ohonynt gyda defnyddwyr gwasanaethau a gofalwyr. Caiff Taliadau Uniongyrchol eu gwerthfawrogi gan ddefnyddwyr gwasanaethau a gofalwyr, ond nid yw hyn wastad yn trosi'n ddefnydd ehangach ohonynt.
- 8 Mae'r modd y rheolir ac y cefnogir pobl i ddefnyddio Taliadau Uniongyrchol yn amrywio'n eang ac mae defnyddwyr gwasanaethau a gofalwyr yn cael gwasanaethau o safon wahanol. Mae Cynorthwyr Personol yn hanfodol i allu pobl i wneud y gorau o Daliadau Uniongyrchol, ond mae defnyddwyr gwasanaethau'n aml yn ei chael yn anodd eu recriwtio. Mae gan bobl farn gymysg ynglŷn â'r cymorth y maent yn ei gael gan eu hawdurdod lleol ar ôl iddynt ddechrau defnyddio Taliadau Uniongyrchol. Mae'r rhyngwyneb rhwng defnyddio gofal iechyd parhaus y GIG a gofal cymdeithasol pan geir mynediad at Daliadau Uniongyrchol yn dal i fod yn broblem hefyd.
- 9 Er gwaethaf rhai heriau sylweddol, fe sicrhodd awdurdodau lleol fod defnyddwyr gwasanaethau a gofalwyr yn cael eu cefnogi gan mwyaf yn ystod y pandemig, ond fe wnaeth nifer sylweddol o ddefnyddwyr gwasanaethau a gofalwyr a ymatebodd i'n harolwg ni brofi anawsterau. Er bod y niferoedd sy'n defnyddio Taliadau Uniongyrchol wedi tyfu ychydig cyn y pandemig, mae awdurdodau lleol yn dal i'w defnyddio'n wahanol ledled Cymru. Mae angen mynd i'r afael â'r 'loteri cod post' yma i sicrhau bod pobl yn cael eu trin yn deg ac yn gyfartal.

- 10 Mae derbynyddion a darparwyr gofal fel ei gilydd yn ystyried bod Taliadau Uniongyrchol yn gwneud cyfraniad pwysig at lesiant ac annibyniaeth pobl. Fodd bynnag, mae'n anodd asesu gwerth am arian Taliadau Uniongyrchol ar y cyfan yn eu rhinwedd eu hunain, neu o'i gymharu â mathau eraill o ofal cymdeithasol, am bod systemau ar gyfer rheoli a gwerthuso perfformiad yn annigonol.

Gall Taliadau Uniongyrchol wneud cyfraniad pwysig i ddiwallu anghenion gofal a chymorth unigolyn a maent yn cael eu gwerthfawrogi'n fawr gan ddefnyddwyr gwasanaeth a gofalwyr. Y Mae angen i Lywodraeth Cymru ac awdurdodau lleol weithio gyda'i gilydd i fynd i'r afael â gwendid o ran rheoli a gwerthuso perfformiad, sy'n golygu ar hyn o bryd nad yw'n bosibl barnu pa mor dda y mae awdurdodau lleol yn perfformio ac a yw Taliadau Uniongyrchol yn cynrychioli gwerth am arian o'u cymharu â mathau eraill o gofal gymdeithasol. Mae angen mynd i'r afael hefyd â'r 'loteri cod post' lle mae awdurdodau lleol yn eu defnyddio'n wahanol ledled Cymru, er mwyn sicrhau bod pobl yn cael eu trin yn deg ac yn gyfartal.

Adrian Crompton

Archwilydd Cyffredinol Cymru

Ffeithiau allweddol

- 11 Mae'r ffeithlun isod yn crynhoi ffeithiau allweddol o'n hadroddiad am Daliadau Uniongyrchol. Yn dilyn penderfyniad Llywodraeth Cymru i atal trefniadau casglu data am y tro mewn ymateb i'r pandemig yn 2020, nid adroddwyd yn genedlaethol ar unrhyw ddata ynghylch gwasanaethau heblaw am wariant ers 2018-19.

Yn 2018-19, fe wnaeth gwasanaethau cymdeithasol gefnogi **125,415** o oedolion. O'r rhain, cafodd **6,262** (5%) Daliadau Uniongyrchol

Rhwng 2016-17 a 2018-19, fe wnaeth **14** o'r 22 o awdurdodau lleol gynyddu'r gyfradd defnyddio Taliadau Uniongyrchol. Roedd y cynnydd canrannol mwyaf ar Ynys Môn (**90.4%**). Roedd y cwmp mwyaf yng Nghasnewydd (**-28.8%**).

O'r ffigwr hwn, gwariwyd **£79.5 miliwn** (3.5%) ar Daliadau Uniongyrchol ar gyfer oedolion.

Roedd ychydig dros draean o'r oedolion a gafodd daliadau uniongyrchol, **36.1%**, yn bobl hŷn (65 oed neu'n hŷn), gyda **63.9%** yn 18-64 oed. Felly yr oedd hi er bod pobl hŷn yn rhoi cyfrif am fwy na **75%** o'r oedolion sy'n cael gwasanaethau cymdeithasol.

Roedd y Taliad Uniongyrchol cyfartalog ar gyfer oedolion yn 2018-19 mewn termau real yn **£12,344**, gan amrywio o **£6,033** yng Ngheredigion i **£21,836** yn Wrecsam.

Yn 2018-19, roedd y gyfran o oedolion a oedd yn cael gwasanaethau gofal cymdeithasol trwy Daliadau Uniongyrchol yn amrywio o **1.6%** yng Ngwynedd i **12.9%** yng Ngheredigion.

Fe gododd gwariant awdurdodau lleol ar Daliadau Uniongyrchol 117% mewn termau real o **£36.6 miliwn** yn 2010-11 i **£79.5 miliwn** yn 2020-21.

Yn 2020-21, gwariodd awdurdodau gwasanaethau cymdeithasol **£2.29** biliwn ar yr holl wasanaethau cymdeithasol.

- 12 Nid yw ffigyrau mewn perthynas â niferoedd y bobl a gafodd gymorth gan wasanaethau cymdeithasol a Taliadau Uniongyrchol yn 2018-19, gan gynnwys gwerth cyfartalog Taliadau Uniongyrchol, yn cynnwys Caerffili oherwydd problemau technegol gyda'u systemau TGCh.

Argymhellion

- 13 Caiff ein hargymhellion eu nodi isod. Rydym yn disgwyl i bob awdurdod lleol ystyried canfyddiadau'r adolygiad hwn a'n hargymhellion, ac y bydd ei bwyllgor llywodraethu ac archwilio'n cael yr adroddiad hwn ac yn monitro'i ymateb i'n hargymhellion mewn ffordd amserol.

Arddangosyn 2: argymhellion

Argymhellion

Yn **Rhan 1** rydym yn nodi sut y mae awdurdodau lleol yn hyrwyddo ac yn codi ymwybyddiaeth o Daliadau Uniongyrchol (**paragraffau 1.2 i 1.7**). I sicrhau bod pobl yn gwybod am Daliadau Uniongyrchol, sut i gael mynediad at y gwasanaethau hyn a'u bod yn cael eu hannog i'w defnyddio, rydym yn argymhell bod awdurdodau lleol:

- A1** Yn adolygu gwybodaeth gyhoeddus gan drafod gyda defnyddwyr gwasanaethau a gofalwyr i sicrhau ei bod yn eglur, yn gryno ac yn egluro'n llawn yr hyn y mae angen iddynt ei wybod am Daliadau Uniongyrchol.
- A2** Yn gwneud gwaith hyrwyddo ychwanegol i annog pobl i ddefnyddio Taliadau Uniongyrchol.
- A3** Yn sicrhau bod gwasanaethau eiriolaeth yn cael eu hystyried ar y pwynt cyswllt cyntaf i roi cyngor annibynnol ynghylch Taliadau Uniongyrchol i ddefnyddwyr gwasanaethau a gofalwyr.

Argymhellion

Yn **Rhan 1** rydym yn nodi pwysigrwydd y sgwrs 'Yr Hyn sy'n Bwysig' a phwysigrwydd gweithwyr cymdeithasol o ran helpu pobl i wneud dewisiadau gwybodus ynghylch Taliadau Uniongyrchol (**paragraffau 1.8 i 1.13**). I sicrhau bod Taliadau Uniongyrchol yn cael eu cynnig yn gyson rydym yn argymhell bod awdurdodau lleol:

- A4** Yn sicrhau bod gwybodaeth am Daliadau Uniongyrchol ar gael yn y drws blaen i ofal cymdeithasol a'u bod yn cael eu cynnwys yn y drafodaeth gychwynnol am yr opsiynau o ran gofal sydd ar gael i ddefnyddwyr gwasanaethau a gofalwyr.
- A5** Yn darparu hyfforddiant ar gyfer gweithwyr cymdeithasol ar Daliadau Uniongyrchol i sicrhau eu bod yn deall eu potensial yn llawn ac yn teimlo'n hyderus yn eu hyrwyddo i ddefnyddwyr gwasanaethau a gofalwyr.

Yn **Rhan 2** rydym yn amlygu rôl ganolog Cynorthwywyr Personol o ran helpu defnyddwyr gwasanaethau a gofalwyr i gael y deilliannau cadarnhaol gorau o'u defnydd o Daliadau Uniongyrchol (**paragraffau 2.2 i 2.7**). I sicrhau bod digon o gapasiti Cynorthwywyr Personol, rydym yn argymhell bod awdurdodau lleol, trwy Fforwm Taliadau Uniongyrchol awdurdodau lleol Cymru Gyfan a Gofal Cymdeithasol Cymru:

- A6** Yn cydweithio i ddatblygu Cynllun Recriwtio a Chadw ar y cyd ar gyfer Cynorthwywyr Personol.

Argymhellion

Yn **Rhan 2**, er bod awdurdodau lleol yn cydnabod gwerth Taliadau Uniongyrchol o ran cefnogi annibyniaeth a gwella llesiant, rydym yn amlygu'r gwahaniaethau mewn dull, safonau ac yn y swm a delir sy'n golygu bod pobl ag anghenion tebyg yn cael lefelau gwahanol o wasanaeth (**paragraffau 2.9 i 2.18 a 2.23 i 2.27**). I sicrhau bod gwasanaethau'n cael eu darparu mewn modd cyfartal a theg rydym yn argymhell bod awdurdodau lleol a Llywodraeth Cymru:

A7 Yn egluro disgwyliadau polisi mewn iaith glir, hygyrch ac yn nodi:

- yr hyn y gall Taliadau Uniongyrchol dalu amdano;
- sut y mae prosesau ymgeisio ac asesu, graddfeydd amser a phrosesau adolygu'n gweithio;
- sut y bydd monitro taliadau uniongyrchol a'r gwaith papur sy'n ofynnol i wirio taliadau'n gweithio;
- sut y bydd arian nas defnyddiwyd yn cael ei drin a pha un a ellir ei fancio; a
- sut i weinyddu a rheoli cyllidebau cyfun.

Dylai gwybodaeth gyhoeddus gael ei hadolygu'n rheolaidd (o leiaf bob dwy flynedd) i sicrhau eu bod yn gweithio'n effeithiol ac yn dal i fod yn berthnasol.

Yn **Rhan 2** rydym yn amlygu anawsterau yn y rhyngwyneb rhwng gofal iechyd parhaus y GIG a Thaliadau Uniongyrchol ac yn nodi nad yw arferion cyfredol yn cefnogi defnyddwyr gwasanaethau a gofalgwyr i arfer llais, dewis a rheolaeth (**paragraffau 2.28 i 2.31**). Rydym yn argymhell bod Llywodraeth Cymru:

A8 Yn sicrhau bod gan bobl sy'n cael gofal iechyd parhaus y GIG a Thaliadau Uniongyrchol fwy o lais, dewis a rheolaeth pan wneir penderfyniadau.

Argymhellion

Yn **Rhan 3** rydym yn nodi ei bod yn bwysig i awdurdodau lleol fod â'r dangosyddion perfformiad cywir ac adrodd yn rheolaidd ar berfformiad yn erbyn y rhain er mwyn iddynt reoli perfformiad gweithredol, adnabod meysydd i'w gwella a gwerthuso effaith gadarnhaol gwasanaethau (**paragraffau 3.8 i 3.10**). I reoli perfformiad yn effeithiol a gallu barnu effaith Taliadau Uniongyrchol a'u gwerth am arian, rydym yn argymhell bod awdurdodau lleol a Llywodraeth Cymru:

- A9** Yn cydweithio i sefydlu system i werthuso Taliadau Uniongyrchol yn llawn a honno'n system sy'n cofnodi pob elfen o'r broses – gwybodaeth, hyrwyddo, asesu, rheoli a gwerthuso effaith ar lesiant ac annibyniaeth.
- A10** Cyhoeddi gwybodaeth am berfformiad yn flynyddol ar gyfer pob elfen o Taliadau Uniongyrchol i'w gwneud yn bosibl cael golwg system gyfan ar y modd y cânt eu darparu ac o'u heffaith i gefnogi gwelliant.

**Nid yw pobl yn
cael eu hannog yn
gyson i ddefnyddio
Taliadau Uniongyrchol**

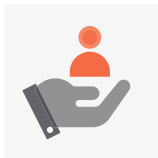
01

- 1.1 Yn y rhan hon o'r adroddiad, rydym yn ystyried sut y mae awdurdodau lleol yn annog pobl i ddefnyddio Taliadau Uniongyrchol. Rydym yn adolygu gwybodaeth gyhoeddus awdurdodau lleol, sut y maent yn hybu defnydd o Taliadau Uniongyrchol a phwysigrwydd y sgwrs 'Yr Hyn sy'n Bwysig'.

Awdurdodau lleol sy'n dda am hyrwyddo Taliadau Uniongyrchol

Mae ganddynt wybodaeth gyhoeddus syml a chryno y trefnir ei bod ar gael mewn ystod eang o gyfryngau ac sydd wedi cael ei phrofi i sicrhau ei bod yn effeithiol ac yn dweud yr hyn y mae ar bobl angen ei wybod

Maent yn cynnig ac yn annog pobl i ddefnyddio eiriolaeth annibynnol i helpu pobl i wneud dewisiadau gwybodus

Maent yn defnyddio'r sgwrs 'Yr Hyn sy'n Bwysig' yn y broses asesu i egluro Taliadau Uniongyrchol

Caiff Taliadau Uniongyrchol eu hyrwyddo fel opsiwn o leiaf yn gyfartal gyda dewisiadau eraill

Mae dull ymatebol sy'n canolbwyntio ar yr unigolyn yn hanfodol i helpu pobl i ddewis Taliadau Uniongyrchol, ond mae'r ymgysylltiad ac ymwneud ar hyn o bryd gan awdurdodau lleol yn anghyson

Mae gwybodaeth sy'n hygyrch ac o ansawdd da'n cefnogi pobl i gymryd mwy o reolaeth dros eu gofal a'u cymorth a gwneud dewisiadau gwybodus

- 1.2 Mae gwybodaeth a chyngor yn helpu i hybu llesiant pobl ac maent yn elfennau hollbwysig o atal neu ohirio angen pobl am ofal a chymorth. Canfu ein gwaith grŵp ffocws a gwaith arolwg gyda Fforwm Taliadau Uniongyrchol Cymru Gyfan¹ fod yr holl awdurdodau lleol yn cyflawni rhyw fath o weithgarwch i godi ymwybyddiaeth a gwella dealltwriaeth y cyhoedd am Daliadau Uniongyrchol, ond bod yr opsiynau a ddefnyddir yn amrywio. Mae awdurdodau lleol yn canolbwyntio ar gyfryngau fel eu gwefan, darparu taflenni dwyieithog a gweithgarwch hyrwyddo gyda grwpiau defnyddwyr gwasanaethau a grwpiau gofalwyr sydd wedi'u sefydlu a fforymau partneriaeth. Rhoddir llai o flaenoriaeth i ddefnyddio'r cyfryngau cymdeithasol (er enghraifft Facebook neu Twitter) ac ymgyrchoedd rhagweithiol gan ddefnyddio erthyglau yn y wasg, hysbysebion a chylchlythyrau'r awdurdod lleol. Ar y cyfan, dim ond 3% o'r ymatebwyr i'n harolwg² a ddaeth i wybod am Daliadau Uniongyrchol gyntaf trwy wybodaeth a gyhoeddwyd (er enghraifft, ar-lein neu mewn taflen).

1 Mae Fforwm Taliadau Uniongyrchol Cymru Gyfan yn cynnwys swyddogion o bob awdurdod lleol yng Nghymru sydd â chyfrifoldeb am Daliadau Uniongyrchol yn eu priod sefydliadau.

2 Mae ein harolwg yn cwmpasu defnyddwyr gwasanaethau a gofalwyr sy'n cael Taliadau Uniongyrchol. Rydym yn adrodd ar wybodaeth ar dair lefel. Lle'r ydym yn dweud derbynyddion Taliadau Uniongyrchol, rydym yn golygu gofalwyr a defnyddwyr gwasanaethau; a lle'r ydym yn benodol yn cyfeirio naill ai at 'ddefnyddwyr gwasanaethau' neu 'ofalwyr' mae canfyddiadau'r arolwg yn berthnasol yn benodol i'r grwpiau gwahanol hyn o bobl sy'n cael Taliadau Uniongyrchol. Yn **Atodiad 1** rydym yn nodi methodoleg ein harolwg mewn mwy o fanylder.

- 1.3 Ran amlaf o lawer, mae defnyddwyr gwasanaethau'n dweud eu bod wedi dibynnu ar sgwrs gydag un o swyddogion yr awdurdod lleol i gael gwybodaeth am Daliadau Uniongyrchol. Dywedodd bron pob un (96%) o'r defnyddwyr gwasanaethau a ymatebodd i'n harolwg eu bod wedi clywed am Daliadau Uniongyrchol gyntaf yn dilyn trafodaeth gydag un o swyddogion yr awdurdod lleol – gan amlaf gweithiwr gwaith cymdeithasol proffesiynol. Dywedodd tua hanner y gofawyr a ymatebodd i'n harolwg eu bod wedi dod i wybod am Daliadau Uniongyrchol gyntaf yn dilyn trafodaeth gydag un o swyddogion yr awdurdod lleol. Mae gofawyr yn fwy tebygol na defnyddwyr gwasanaethau o ddod i wybod am Daliadau Uniongyrchol mewn trafodaeth gyda chyrff eraill (h.y. nid eu hawdurdod lleol), asiantaeth gofal a chymorth, un o gyrff y GIG neu'r trydydd sector er enghraifft. Mae'r canfyddiadau hyn yn amlygu bod angen i awdurdodau lleol wneud mwy i sicrhau bod gofawyr yn cael cymorth gwell i gael mynediad at wasanaethau a'u defnyddio, mater a amlygwyd mewn ymchwil ddiweddar gan [Gofawyr Cymru](#)³.
- 1.4 Mae aelodau'r Fforwm Taliadau Uniongyrchol yn cydnabod bod angen i awdurdodau lleol wneud mwy o waith hyrwyddo gyda rhai partneriaid, yn enwedig darparwyr ieched ac annibynnol, i sicrhau bod Taliadau Uniongyrchol yn cael eu hyrwyddo'n ddigonol ym mhob llwybr i mewn i ofal cymdeithasol. Mae oddeutu chwarter y swyddogion awdurdodau lleol â chyfrifoldeb am Daliadau Uniongyrchol yn credu bod ganddynt ddigon o gapasiti i hyrwyddo Taliadau Uniongyrchol yn effeithiol a'u bod yn buddsoddi adnoddau i annog pobl i'w defnyddio. Mae llai na chwarter y swyddogion awdurdodau lleol yn ystyried eu bod yn dda am godi ymwybyddiaeth o Daliadau Uniongyrchol ymhlith grwpiau anodd i'w cyrraedd megis grwpiau ethnig lleiafrifol, Sipsiwn, Roma a Theithwyr a phobl LGBTQ a'u bod yn dda am annog pobl yn y grwpiau hynny i'w defnyddio.
- 1.5 Mae'r awdurdodau lleol gorau'n mynd ati'n arloesol ac yn frwd i hyrwyddo Taliadau Uniongyrchol. Er enghraifft, mae Cyngor Sir Ynys Môn yn defnyddio ystod eang o ddeunyddiau hyrwyddo i wella ymwybyddiaeth ar gyfer defnyddwyr gwasanaethau ond hefyd staff yr awdurdod lleol a darparwyr gofal. Mae hyn yn cynnwys fideos YouTube o dderbynyddion yn siarad am y profiadau cadarnhaol o Daliadau Uniongyrchol a manteision y dewis hwnnw a sioeau teithiol i hyrwyddo manteision Taliadau Uniongyrchol. Trwy fynd ati'n rhagweithiol i annog pobl i ddewis Taliadau Uniongyrchol, gwelodd yr awdurdod lleol y niferoedd a oedd yn cael Taliadau Uniongyrchol yn codi 90.4% rhwng 2016-17 a 2018-19.

3 Mae Gofawyr Cymru'n rhan o Carers UK ac yn ymgyrchu ar ran gofawyr. Yn ddiweddar fe wnaethant adrodd bod 40% o ofalwyr yng Nghymru'n dweud nad ydynt yn ymwybodol o wasanaethau a ffynonellau cymorth i ofalwyr yn eu cymuned leol – [Cyflwr Gofalu 2021: Dogfen Frifio Cymru, Gofawyr Cymru, Rhagfyr 2021](#).

- 1.6 Ynghylch ansawdd yr wybodaeth a'r cyngor a ddarperir, dywedodd tri chwarter y defnyddwyr gwasanaethau Taliadau Uniongyrchol wrthym fod hyn yn dda ond dim ond hanner y gofalwyr sy'n cael Taliadau Uniongyrchol oedd yn cytuno mai felly yr oedd hi. Dim ond hanner yr awdurdodau lleol sydd wedi profi neu geisio adborth ar ansawdd gwybodaeth gyhoeddus am Daliadau Uniongyrchol i sicrhau ei bod yn hawdd i'w deall, a dim ond oddeutu traean o'r rheiny sydd wedi cynnwys defnyddwyr gwasanaethau a gofalwyr wrth brofi ansawdd yr wybodaeth. Nododd nifer o ddefnyddwyr gwasanaethau a ymatebodd i'n harolwg nad oeddent wastad yn cael bod yr wybodaeth a ddarparwyd iddynt yn ddefnyddiol a'i bod yn rhy aml yn darllen fel pe bai wedi'i hysgrifennu ar gyfer y 'gweithiwr proffesiynol' nid y 'cleient'. Er hynny, roedd y mwyafrif llethol o bobl (98%) yn gallu cael mynediad at wybodaeth am Daliadau Uniongyrchol yn eu dewis iaith, a dewisodd 4% ddefnyddio'r Gymraeg.
- 1.7 Mae paragraff 37 yn Neddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 - Cod Ymarfer Rhan 10 (Eiriolaeth) yn nodi bod 'gwasanaethau eirioli yn hanfodol i gefnogi pobl i fynd ati i ymgysylltu a chyfrannu at ddatblygiad eu canlyniadau llesiant eu hunain'. Mae paragraff 41 yn y Cod Ymarfer yn dweud hefyd bod rhaid i eiriolaeth broffesiynol annibynnol fod ar gael 'pan gysylltir â nhw am y tro cyntaf'. Canfuom mai ychydig dros hanner aelodau Fforwm Taliadau Uniongyrchol Cymru Gyfan sy'n credu bod gan eu hawdurdod lleol wasanaethau eirioli digonol i ddarparu cyngor eirioli annibynnol ar gyfer defnyddwyr gwasanaethau a gofalwyr ar yr adeg hon.

Y Sgwrs 'Yr Hyn sy'n Bwysig'

- 1.8 Yn wahanol i nifer o wasanaethau ataliol cymunedol⁴ y mae pobl yn aml yn cael eu cyfeirio atynt wrth geisio cymorth ym maes gofal cymdeithasol, rhaid i asesiad ganfod bod gan ddefnyddwyr gwasanaethau anghenion 'cymwys'⁵ er mwyn iddynt gael Taliadau Uniongyrchol. Pan fo awdurdod lleol yn ystyried a oes gan rywun anghenion cymwys, mae'n ystyried beth sy'n achosi'r angen hwnnw am ofal a chymorth; a yw eu hanghenion yn effeithio ar eu gallu i wneud rhai pethau; a oes gan rywun ofalwr neu fynediad at gymorth cymunedol a all ddiwallu eu hanghenion; ac a ydynt yn gallu cyflawni deilliant personol heb help gan yr awdurdod lleol.
- 1.9 Mae'n ofynnol i awdurdodau lleol asesu a phenderfynu a yw rhywun yn gymwys i gael gofal cymdeithasol gan ddilyn proses sefydledig y mae'r sgwrs 'Yr Hyn sy'n Bwysig' yn elfen hollbwysig ohoni. Mae **Atodiad 2** yn nodi'r broses hon mewn mwy o fanylder.

4 Nid oes diffiniad y cytunwyd arno o'r hyn sy'n gyfystyr â gwasanaeth ataliol. Gallant amrywio o wasanaethau gofal canolradd gweddol ffurfiol a ddarperir gan weithwyr iechyd a gofal cymdeithasol proffesiynol i ymyriadau a allai gynnwys cynlluniau cyfeillio, gosod canllaw neu help gyda siopa, i wasanaethau nad ydynt yn rhai iechyd neu ofal cymdeithasol .

5 Mae Llywodraeth Cymru'n gweithio gydag ADSS Cymru i lunio offeryn asesu a chymhwystro cenedlaethol.

Y sgwrs 'Yr Hyn sy'n Bwysig'

Mae sgwrs 'Yr Hyn sy'n Bwysig' yn drafodaeth wedi'i thargedu i ganfod beth yw sefyllfa rhywun, sut mae ei lesiant ar hyn o bryd, beth ellir ei wneud i'w gefnogi a beth ellir ei wneud i hybu ei lesiant a'i gydnerthedd er gwell. Nid yw'n asesiad ynddo'i hun: ffordd ydyw o gynnal yr asesiad trwy gael y math cywir o sgwrs i nodi'r canlynol gyda'r unigolyn:

- sut hoffai fyw ei fywyd;
- beth allai fod yn atal hynny; a
- pha gymorth all fod ei angen i oresgyn y rhwystrau hynny.

Mae gwybod beth sy'n bwysig yn gallu chwarae rhan enfawr yn y broses o helpu i wneud bywyd rhywun yn bleserus ac yn werth chweil.

- 1.10 Yn bwysig, rhaid i'r rhai sy'n ceisio help a'r rhai sy'n asesu'r hyn y mae ei angen weithio fel partneriaid cyfartal i ganfod materion a datrysiadau yn eu trafodaeth 'Yr Hyn sy'n Bwysig'. Yn y pen draw, mae'n golygu ei bod yn ofynnol i weithwyr gwaith cymdeithasol proffesiynol ildio peth rheolaeth wrth asesu'r hyn sydd orau i bobl. Mae Taliadau Uniongyrchol yn mynd â'r ethos hwn gam ymhellach – nid yn unig y mae gan unigolion lais cyfartal wrth drefnu eu deilliannau o ran gofal a chymorth yn ystod yr asesiad, ond gallant hefyd fynd ymlaen i gymryd rheolaeth lwyr ar eu gofal a'u cymorth eu hunain. Mae'r cwestiwn i ba raddau y mae gweithwyr proffesiynol yn teimlo'u bod yn gallu ildio rheolaeth yn trefnu profiad pobl o'u hasesiad, ac mewn nifer o achosion y tebygolrwydd y byddant yn cael cynnig Taliadau Uniongyrchol ac yn cael eu hannog i'w defnyddio.

- 1.11 Ar y cyfan, mae gan y derbynyddion Taliadau Uniongyrchol a ymatebodd i'n harolwg ni farn gadarnhaol ynglŷn â phrosesau asesu awdurdodau lleol; yr amser a dreulir gan staff awdurdodau lleol yn egluro cyfrifoldebau cyflogwr; a'r sgwrs 'Yr Hyn sy'n Bwysig'. Er nghraifft:
- a roedd 83% yn teimlo bod yr hyn y cytunwyd arno yn ystod yr asesiad yn iawn iddynt hwy;
 - b o'r 83% a oedd yn teimlo bod eu hasesiad yn iawn iddynt hwy, roedd y mwyafrif llethol (88%) yn cytuno bod y cynllun gofal a chymorth dilynol yn nodi'n gywir yr hyn y cytunwyd arno yn ystod eu hasesiad;
 - c roedd 76% yn teimlo'u bod yn cael eu hannog i ddweud wrth eu hawdurdod lleol am y pethau a oedd o bwys iddynt hwy, ac yn teimlo bod pobl yn gwrando arnynt yn ystod yr asesiad o'u hanghenion;
 - ch fe wnaeth 75% drafod eu gallu i reoli Taliadau Uniongyrchol cyn dechrau eu defnyddio; ac
 - d roedd 74% yn teimlo bod ganddynt ddealltwriaeth glir am eu rhwymedigaeth gyfreithiol fel cyflogwr wrth ddechrau defnyddio Taliad Uniongyrchol.
- 1.12 Er gwaethaf hyn, mae llawer o swyddogion awdurdodau lleol y siaradom ni gyda hwy'n cydnabod nad oes ganddynt bob amser y capasiti i weithio'n gydgynhyrchiol a chanfod datrysiadau creadigol gan ddefnyddio Taliadau Uniongyrchol. Mae pobl yn aml mewn argyfwng pan ydynt yn cysylltu â'r gwasanaethau cymdeithasol ac yn ymarferol, mae ymyrryd yn gynnar, atal a chyflawni dulliau wedi'u cydgynhyrchu'n cymryd amser. Mae ymyrryd yn gynnar mewn modd effeithiol yn gweithio i atal problemau rhag digwydd, neu i ymdrin â hwy'n uniongyrchol pan ydynt yn digwydd, a chyn bod problemau'n mynd yn waeth. Felly mae'n bwysig i awdurdodau lleol ystyried effaith bosibl a gwerth posibl Taliadau Uniongyrchol mor gynnar â phosibl yn y broses gwybodaeth, cyngor a chynhorthwy i alluogi cydgynhyrchu ystyrlon a sicrhau bod yr holl ddatrysiadau posibl sy'n gallu helpu i wella llesiant rhywun yn cael eu hystyried.
- 1.13 Rydym ni'n dod i'r casgliad bod mwy i awdurdodau lleol ei wneud i godi ymwybyddiaeth a gwella dealltwriaeth am Taliadau Uniongyrchol ymhlith defnyddwyr gwasanaethau. Er mwyn mynd i'r afael â hyn mae angen i awdurdodau lleol hybu cyfleoedd ar gyfer ymyrryd yn gynnar trwy godi ymwybyddiaeth o'r drws blaen i ofal cymdeithasol i oedolion, a sicrhau y rhoddir ystyriaeth ddigonol i'r potensial ar gyfer Taliadau Uniongyrchol yn y cam Gwybodaeth, Cyngor a Chynhorthwy (gwasanaethau GCaCh). Nid yw awdurdodau lleol wedi taro'r cydbwysedd hwn eto, rhywbeth sy'n adleisio ein hadolygiad diweddar o wasanaethau GCaCh⁶.

Er bod gwerth Taliadau Uniongyrchol yn cael ei gydnabod gan uwch reolwyr, nid yw staff gofal cymdeithasol wastad yn dangos hyder wrth hybu'r defnydd ohonynt gyda defnyddwyr gwasanaethau a gofalwyr

- 1.14 Mae arweinyddiaeth gref ar Daliadau Uniongyrchol yn allweddol i wneud cynnydd ac mae'n bwysig bod uwch reolwyr yn gosod y cywair o'r brig. Trwy ein hymgysylltiad ni â staff awdurdodau lleol a chyrff cynrychiadol canfuom fod hyn yn allweddol i greu'r amodau a'r diwylliant cywir i weithwyr cymdeithasol deimlo wedi'u grymuso i hyrwyddo Taliadau Uniongyrchol ac annog pobl i'w defnyddio.
- 1.15 Canfuom fod oddeutu tri chwarter y rheolwyr Taliadau Uniongyrchol â chyfrifoldeb am Daliadau Uniongyrchol yn credu bod gan eu hawdurdod ddiwylliant agored a chalonogol sy'n hybu'r defnydd gorau o Daliadau Uniongyrchol. Hefyd, mae nifer tebyg yn credu bod aelodau Tîm Rheoli Corfforaethol eu hawdurdod lleol yn deall manteision Taliadau Uniongyrchol, a dwy ran o dair yn credu bod uwch arweinwyr yn mynd ati'n frwd i annog mwy o bobl i'w defnyddio. Fodd bynnag, dim ond chwarter y rheolwyr Taliadau Uniongyrchol sy'n credu bod cynghorwyr yn deall manteision Taliadau Uniongyrchol. Nid oedd hanner yn gwybod.
- 1.16 Mae gan y rhan fwyaf o awdurdodau lleol systemau rheoli gwybodaeth a llifoedd gwaith (er enghraifft System Wybodaeth Gofal Cymunedol Cymru⁷) sy'n cynnwys ysgogiadau i weithwyr cymdeithasol gynnig Taliadau Uniongyrchol fel rhan o asesiadau yr hyn sy'n bwysig, neu i gadarnhau eu bod wedi cynnig hyn. Fodd bynnag, mae swyddogion y cyfwelom ni â hwy'n amlygu'r cyfyngiadau yn y sicrwydd y mae'r data hwn yn ei ddarparu oherwydd bod y tebygolrwydd y bydd defnyddwyr gwasanaethau'n dewis defnyddio Taliadau Uniongyrchol yn ddibynol gan mwyaf ar dôn, diffuantrwydd a didwylledd y cynnig a'r drafodaeth gyda'u gweithiwr cymdeithasol. I wneud hyn, mae angen i weithwyr cymdeithasol deimlo'n hyderus i allu hyrwyddo manteision Taliadau Uniongyrchol ac wedi'u grymuso i wneud y cynnig hwn. I wneud i hyn weithio, rhaid wrth arweinyddiaeth effeithiol a dull system gyfan.

7 Fe wnaethom adrodd ar gyflwyno System Wybodaeth Gofal Cymunedol Cymru ym mis Hydref 2020, gan gynnwys sylwebaeth ar berfformiad y system.

- 1.17 Dywedodd y mwyafrif llethol o aelodau Fforwm Taliadau Uniongyrchol Cymru Gyfan wrthym eu bod yn parhau i hyrwyddo a darparu hyfforddiant a gwybodaeth i weithwyr cymdeithasol, rheolwyr gofal a staff rheng flaen i gefnogi defnydd o Taliadau Uniongyrchol a'r broses o'u cyflwyno. Roedd y rhan fwyaf yn credu hefyd bod gweithwyr cymdeithasol yn deall ar gyfer beth ellir defnyddio Taliadau Uniongyrchol, er bod swyddogion y cyfwelom ni â hwy wedi nodi rhai pryderon serch hynny.
- 1.18 Dim ond hanner aelodau'r Fforwm Taliadau Uniongyrchol sy'n meddwl bod eu hawdurdod lleol yn annog pobl i ddefnyddio Taliadau Uniongyrchol. Mynegodd rheolwyr Taliadau Uniongyrchol bryderon, o'u profiad hwy, mai'r gwir yn rhy aml yw bod gan weithwyr cymdeithasol ddiffyg hyder i drafod Taliadau Uniongyrchol fel opsiwn, yn rhannol oherwydd eu hyblygrwydd cynhenid a defnydd ehangach o bosibl o'i gymharu â mathau eraill o ofal cymdeithasol. Fe wnaethant nodi hefyd, yn gynyddol, yr ystyrir bod Taliadau Uniongyrchol o bosibl yn rhoi gwasanaethau gofal traddodiadol eraill mewn perygl os yw'r defnydd ohonynt yn cynyddu a'r galw am wasanaethau eraill yn lleihau. Ychydig dros hanner y rheolwyr Taliadau Uniongyrchol sy'n credu bod eu hawdurdod lleol yn trin Taliadau Uniongyrchol yr un mor ffafriol â gwasanaethau gofal cymdeithasol ac opsiynau eraill wrth ddatblygu cynlluniau gofal.

**Mae'r modd y rheolir
ac y cefnogir pobl i
ddefnyddio Taliadau
Uniongyrchol yn
amrywio'n eang ac
mae defnyddwyr
gwasanaethau a
gofalwyr yn cael
gwasanaethau
o safon wahanol**

02

2.1 Yn yr adran hon o'r adroddiad, rydym yn bwrw golwg ar gyfleoedd i symleiddio'r modd y caiff Taliadau Uniongyrchol eu rheoli a'u gweinyddu. Rydym yn bwrw golwg ar y newid mewn defnydd o Daliadau Uniongyrchol yng Nghymru ac yn cymharu â Lloegr. Rydym yn ystyried sut y mae awdurdodau lleol yn cefnogi pobl i wneud y defnydd gorau o Daliadau Uniongyrchol.

Awdurdodau lleol sy'n rheoli Taliadau Uniongyrchol yn effeithiol

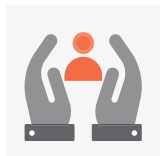
Maent yn helpu pobl i gael gafael ar Gynorthwyr Personol a'u defnyddio

Maent yn 'datgyfrinio' yr hyn yw Taliadau Uniongyrchol ac yn rhoi digon o gymorth i sicrhau pobl ynghylch gofynion o ran cyflogaeth, rhwymedigaethau a phrosesau i droi atynt. Cyfyngir i'r eithaf ar fiwrocratiaeth

Maent yn nodi'n glir ar gyfer beth ellir defnyddio Taliadau Uniongyrchol gan roi enghreifftiau o'r math o gymorth sydd ar gael a, lle y bo'n bosibl, gan roi anogaeth i arloesi

Maent yn cynnal cyswllt rheolaidd a pharhaus ac yn rhoi cymorth a gwybodaeth i oedolion sy'n defnyddio Taliadau Uniongyrchol i egluro cyfrifoldebau a sicrhau bod pobl yn cadw'n ddiogel

Maent yn gweithio i drefnu'r 'farchnad' a thrwy wella mynediad at Gynorthwyr Personol, gan annog mwy o ddarparwyr, rheoli costau a rhoi anogaeth i gyfuno cyllidebau

Maent yn cytuno ar y cyd â chyrrff y GIG sut orau i ddiwallu anghenion cleientiaid sy'n defnyddio Taliadau Uniongyrchol a Gofal Iechyd Parhaus y GIG fel nad ydynt yn cael eu rhoi dan anfantais

Mae Cynorthwywyr Personol yn hanfodol i allu pobl i wneud y gorau o Daliadau Uniongyrchol, ond mae defnyddwyr gwasanaethau'n ei chael yn anodd eu recriwtio

2.2 Er y bydd ar rai pobl angen cymorth ychwanegol i reoli Taliadau Uniongyrchol, ni ddylai hyn fod yn rhwystr i annog pobl i'w defnyddio. Rhaid i awdurdodau lleol gynnal gwasanaeth cymorth a threfnu ei fod ar gael i'r rhai y mae ei angen arnynt – er enghraifft, help gyda chyfrifoldebau cyflogaeth, y gyflogres a phrosesau adrodd. Yn aml rhoddir y cymorth hwn trwy Gynorthwydd Personol.

Cynorthwywyr Personol

Mae Cynorthwywyr Personol yn gweithio'n uniongyrchol gydag un neu fwy nag un unigolyn i'w helpu gydag amryw agweddau ar eu bywyd beunyddiol ac i'w helpu i fyw mor annibynnol â phosibl.

Fe'u cyflogir yn uniongyrchol gan unigolyn sy'n rheoli ac yn talu am ei ofal trwy Daliad Uniongyrchol neu gyllideb bersonol.

Mae Cynorthwywyr Personol fel arfer yn cefnogi unigolion yn eu cartref eu hunain.

Gall pobl gael eu cyflogi'n uniongyrchol gan un cyflogwr neu weithio i nifer o wahanol bobl.

Gall y rôl gynnwys:

- trefnu a chefnogi unigolion gyda'u gweithgareddau cymdeithasol a chorfforol;
- gwneud apwyntiadau a mynd gydag unigolion i'r apwyntiadau hynny;
- helpu unigolion i gyrraedd y gwaith, y coleg neu'r brifysgol;
- helpu gyda gofal personol megis cael cawod a gwisgo (er nad yw rôl pob Cynorthwydd Personol yn cynnwys gofal personol);
- rhoi cymorth gyda thasgau o gwmpas y tŷ fel siopa, glanhau a choginio;
- monitro eu hiechyd, er enghraifft mesur tymheredd y corff neu roi meddyginiaeth; a/neu
- reoli tîm o Gynorthwywyr Personol os ydych mewn rôl uwch Gynorthwydd Personol.

- 2.3 Nid ar chwarae bach y mae dechrau cyflogi Cynorthwydd Personol ac mae angen i bobl sy'n mynd ar drywydd yr opsiwn yma fod yn llwyr ymwybodol o'u cyfrifoldebau. Er enghraifft, rhaid i gyflogwr ddarparu gwybodaeth ysgrifenedig ar gyfer staff y mae'n eu cyflogi, gan gynnwys dyddiad dechrau, oriau gwaith, cydnabyddiaeth ariannol (y mae'n rhaid ei bod yn cyfateb i'r Isafswm Cyflog Cenedlaethol), man gweithio a theitl y swydd, neu ddisgrifiad byr o'r swydd. Mae angen i gyflogwyr nodi hefyd ai am gyfnod penodedig ynteu ar sail barhaol y mae'r gyflogaeth, hawl statudol y cyflogai i dâl salwch, gwyliau blynyddol, darpariaeth cynllun pensiwn a gofynion o ran rhoi rhybudd. Er bod awdurdodau lleol yn disgwyl i bobl gymryd yswiriant atebolrwydd cyflogwr a'u bod yn aml yn rhoi cyngor ynglŷn â hyn, cyfrifoldeb yr unigolyn yw sicrhau ei fod wedi rhoi ystyriaeth lawn i'r trefniadau cytundebol gyda'r staff gofal y mae'n eu cyflogi.
- 2.4 Fe wnaeth pobl a ymatebodd i'n harolwg nodi gwahaniaethau rhwng awdurdodau lleol o ran eu meini prawf cymhwysra ar gyfer Taliadau Uniongyrchol, nifer yr oriau o gynhorthwy personol y canfuwyd mewn asesiadau fod ar unigolion eu hangen, a'r cyfraddau fesul awr a delir. Dengys ein hymchwil ni fod cyfraddau tâl fesul awr ar gyfer Cynorthwywyr Personol yn amrywio ar draws awdurdodau lleol, gyda chyfraddau a oedd yn amrywio o £8.72 i £12.94 yr awr yn cael eu nodi ar ddechrau 2021 – gweler **Atodiad 4** am ragor o fanylion.
- 2.5 Ni ellir goramcangyfrif pwysigrwydd Cynorthwywyr Personol i gefnogi pobl i wneud y defnydd gorau o Daliadau Uniongyrchol. Meddai un unigolyn a ymatebodd i'n harolwg: 'Mae Taliadau Uniongyrchol wedi rhoi'r cyfle i mi gyflogi fy nghynorthwydd personol sydd wedi bod gyda mi am 10 mlynedd bellach. Mae'r parhad hwn gyda'm cynorthwydd personol wedi fy ngrymuso, wedi gwella fy hunanhyder ac wedi rhoi imi'r rhyddid i wneud fy mhenderfyniadau a'm dewisiadau fy hun gyda chymorth fy chynorthwydd personol'. Meddai un arall: 'Rwy'n meddwl bod y system gyfan yn gweithio o amgylch Taliadau Uniongyrchol, rydych yn cael dewis y cynorthwywyr personol eich hun yn hytrach na bod dieithriaid yn cael eu gwthio arnoch'. Mae sylwadau fel y rhain yn amlygu'r gwerth a roddir ar Gynorthwywyr Personol a'u rôl bwysig.
- 2.6 Er hynny, fe wnaeth nifer o bobl a ymatebodd i'n harolwg nodi anawsterau o ran denu a chadw Cynorthwywyr Personol. Er enghraifft, meddai un ymatebydd: 'bu cyfnodau pan ydym wedi methu â dod o hyd i gynorthwydd personol addas, ac felly nid wyf wedi gallu defnyddio'r Taliadau Uniongyrchol. Ar un adeg fe barodd hyn am dros flwyddyn'. Dywedodd un arall mai 'problem fawr yw gallu recriwtio Cynorthwywyr Personol' ac un arall fod 'problemau gyda Chynorthwydd Personol wedi golygu fy mod wedi gorfod ail-hysbysebu'r swydd felly o ganlyniad nid wyf wedi defnyddio fy Nhaliad Uniongyrchol eto'.

2.7 Fe wnaeth rheolwyr Taliadau Uniongyrchol y siaradom ni gyda hwy amlygu her barhaus denu a chadw Cynorthwyyr Personol hefyd. Mae pwysau parhaus o ran y gweithlu wedi golygu y bu angen i gyflogwyr a darparwyr gofal cymdeithasol i oedolion fabwysiadu ystod o strategaethau i helpu i gadw a chefnogi eu gweithlu ac mae angen estyn y dulliau hyn i Gynorthwyyr Personol. Mae'r Cynghrair Darparwyr Gofal, Cymdeithas Cyfarwyddwyr Gwasanaethau Cymdeithasol i Oedolion a'r Gymdeithas Llywodraeth Leol yn Lloegr wedi dwyn ynghyd ddulliau a ddefnyddiwyd gan sefydliadau i leihau trosiant staff a helpu i gadw pobl yn y gweithlu iechyd a gofal, sydd o ddefnydd i awdurdodau lleol eu hystyried wrth annog mwy o Gynorthwyyr Personol⁸.

Mae gan bobl farn gymysg ynglŷn â'r cymorth y maent yn ei gael gan eu hawdurdod lleol ar ôl iddynt ddechrau defnyddio Taliadau Uniongyrchol

2.8 Rhaid cofleidio Taliadau Uniongyrchol fel elfen graidd o roi cymorth – nid fel opsiwn eithriadol – fel bod yr effaith gadarnhaol yn gallu cael ei gwireddu. Bydd costau cychwynnol yn gysylltiedig â sefydlu neu gomisiynu Gwasanaeth Cymorth Taliadau Uniongyrchol effeithiol a hyfforddi staff mewn prosesau Taliadau Uniongyrchol. Ond unwaith y bydd hyn yn llwyr weithredol, dylai Taliadau Uniongyrchol o leiaf fod yn niwtral o ran cost a dylent wireddu arbedion, er enghraifft, o ganlyniad i lai o weinyddu, adolygu a rheoli darparwyr. Mae'n bwysig bod awdurdodau lleol felly'n canolbwyntio ar sefydlu'r gwasanaeth cymorth cywir i annog pobl i ddefnyddio Taliadau Uniongyrchol ac i wireddu'r potensial ar gyfer arbedion o ran costau. Yn y pen draw, rhaid i'r Taliad Uniongyrchol fod yn ddigon i dalu cost resymol prynu gwasanaethau y mae dyletswydd ar yr awdurdod lleol i'w darparu.

Mae rhai pobl yn cael bod gweinyddu Taliadau Uniongyrchol yn gryn her

2.9 Mae'n bwysig bod awdurdodau lleol yn rhoi cymorth digonol a'u bod yn cael cyswllt rheolaidd â defnyddwyr gwasanaethau a gofalwyr. Dylai awdurdodau lleol fod yn rhagweithiol o ran trefnu'r trafodaethau hyn i wneud yn siŵr bod y cynllun gofal a chymorth yn dal i fod yn iawn, ei fod yn gyfreithlon, yn fforddiadwy ac yn effeithiol o ran cyflawni deilliannau llesiant.

8 <https://www.local.gov.uk/top-tips-retention-briefing-adult-social-care-providers>

- 2.10 Ar y cyfan, dywedodd 78% o'r bobl a ymatebodd i'n harolwg eu bod yn cael cymorth o ansawdd da i'w helpu i reoli eu Taliad Uniongyrchol. Fodd bynnag, er bod 55% yn dweud eu bod yn gallu ymdopi ag ochr weinyddol Taliadau Uniongyrchol, gan gael lefel y gwaith papur yn rhesymol ac yn hydrin, mae 13% yn teimlo'i bod yn llethol. Dywedodd y traean arall o'r ymatebwyr nad yw'n ofynnol iddynt gadw unrhyw waith papur (23%) neu mai anaml y mae eu hawdurdod lleol yn gofyn am waith papur (10%). Mae gofalywyr ar y cyfan yn fwy anfodlon na defnyddwyr gwasanaethau ar ansawdd gwasanaethau Taliadau Uniongyrchol y mae eu hawdurdod lleol yn eu darparu i helpu i ddiwallu eu hanghenion. Canfu ein gwaith grŵp ffocws gydag aelodau Fforwm Taliadau Uniongyrchol Cymru Gyfan fod ychydig dros hanner yr awdurdodau lleol wedi ceisio symleiddio eu systemau ar gyfer gweinyddu Taliadau Uniongyrchol i leihau'r baich ar gleientiaid, Cynorthwywyr Personol a darparwyr gofal.
- 2.11 Roedd ychydig dros draean o'r darparwyr gofal a chymorth a ymatebodd i'n harolwg yn teimlo, o'u profiad hwy, nad oedd awdurdodau lleol yn rhoi cymorth da i helpu pobl i reoli eu Taliadau Uniongyrchol. Ceir peth pryder gan ddarparwyr hefyd bod pobl a allai fod yn ei chael yn anodd rheoli Taliad Uniongyrchol yn cael eu cyfarwyddo i ddewis yr opsiwn yma yn syml oherwydd pwysau ar wasanaethau gofal cartref a lleihad yn argaeledd gwasanaethau gofal eraill. Dim ond hanner y rheolwyr Taliadau Uniongyrchol ddywedodd fod gan eu hawdurdod lleol hwy gyfeiriadur cyfoes o ddarparwyr gwasanaethau cymeradwy i helpu pobl i brynu cymorth.

Mae profiad pobl mewn ardaloedd lle mae gwasanaethau cymorth i helpu i reoli Taliadau Uniongyrchol yn cael eu darparu'n uniongyrchol gan awdurdodau lleol yn fwy cadarnhaol ar y cyfan na'r rhai sy'n defnyddio gwasanaeth 'wedi'i gomisiynu'

- 2.12 Mae llawer o awdurdodau lleol yn rhoi comisiwn i eraill i ddarparu gwasanaethau cymorth ar gyfer Taliadau Uniongyrchol, ond yn ôl adborth gan aelodau o'r Fforwm Taliadau Uniongyrchol, mae nifer cynyddol o gynghorau yn y broses o adolygu'r gwasanaethau hyn neu'n ystyried eu darparu'n fewnol unwaith eto, yn bennaf i wella ansawdd gwasanaethau, i allu ymateb yn well i anghenion defnyddwyr gwasanaethau a gofalywyr, a lleihau costau gweinyddu. O ran y sefyllfa ym mis Ionawr 2021, roedd gan saith⁹ o'r 22 o awdurdodau lleol wasanaethau mewnol.

9 Y saith cyngor â darpariaeth fewnol ar adeg ein hadolygiad ni oedd: Cyngor Bwrdeistref Sirol Blaenau Gwent, Cyngor Bwrdeistref Sirol Caerffili, Cyngor Sir y Fflint, Cyngor Sir Fynwy, Cyngor Castell-nedd Port Talbot, Cyngor Sir Powys a Chyngor Bwrdeistref Sirol Torfaen.

2.13 Fe wnaeth ein harolwg o bobl sy'n defnyddio Taliadau Uniongyrchol geisio'u barn ynglŷn â nifer o ffactorau sy'n ddangosyddion hygyrchedd ac ansawdd gwasanaethau yn ein tyb ni. I ganfod sut y mae gwahanol gyfluniadau ar gyfer gwasanaethau'n effeithio ar hygyrchedd, ansawdd a bodlonrwydd defnyddwyr, fe wnaethom ddadansoddi data ein harolwg trwy gymharu'r ymatebion oddi wrth dderbynyddion Taliadau Uniongyrchol mewn ardaloedd lle mae'r awdurdod lleol yn cyflawni'r swyddogaeth cymorth yn fewnol, ag ymatebion oddi wrth dderbynyddion lle caiff y gwasanaeth ei gomisiynu'n allanol a'i ddarparu gan drydydd partïon. Mae **Arddangosyn 3** yn dangos bod ymatebion i'r arolwg oddi wrth y rhai yn ardaloedd yr awdurdodau lleol sy'n darparu gwasanaethau'n fewnol yn cynnwys lefelau uwch o ymatebion cadarnhaol yn erbyn nifer o fetrigau allweddol.

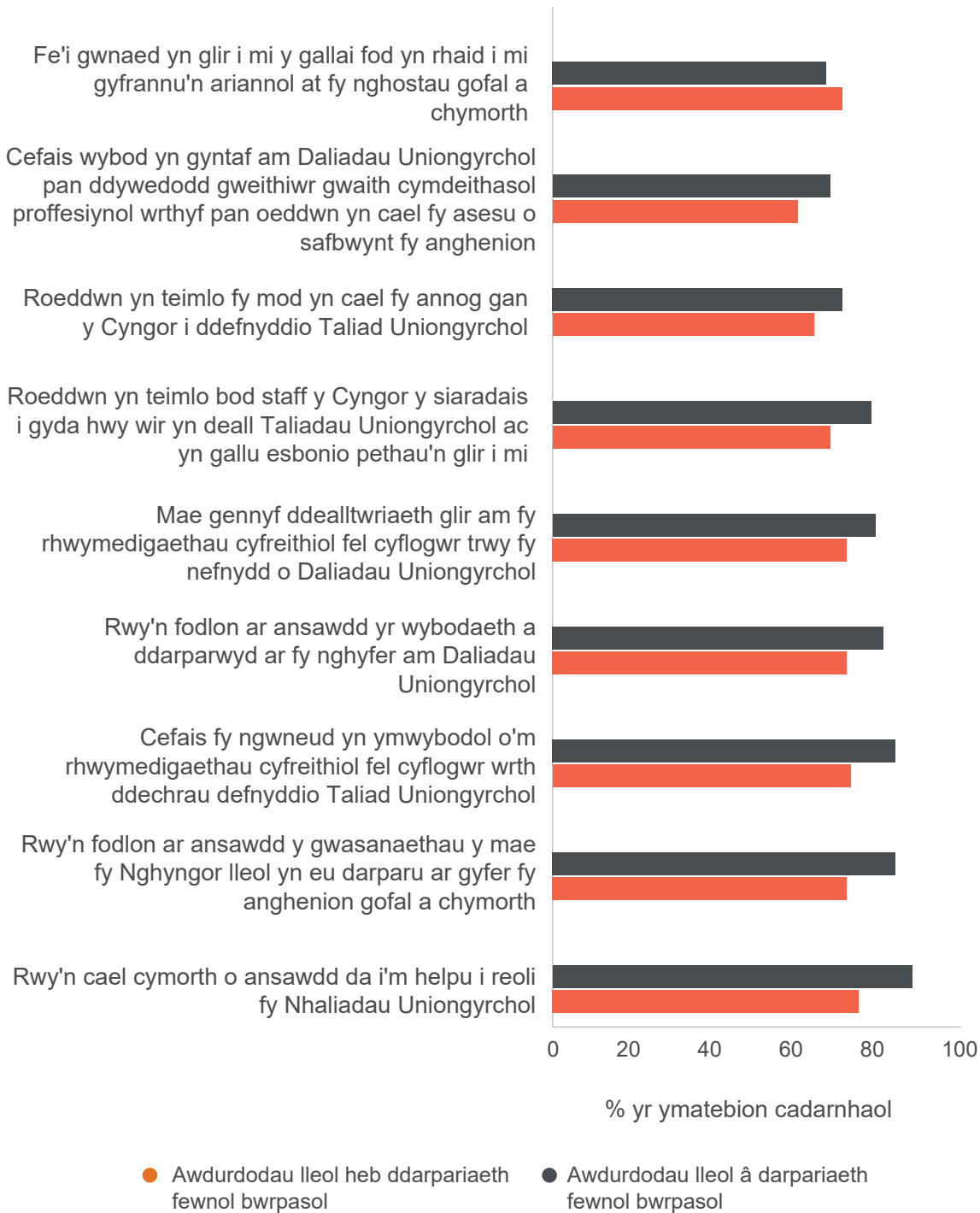
**Rwy'n ddiolchgar
am y cymorth a
thaliadau. Does dim
rhaid i mi ddelio â'r
arian. Mae mynd
allan gyda rhywun ag
eithrio'r teulu yn rhoi'r
annibyniaeth i mi rwyf
wedi dyheu am ei
chael**

Ffynhonnell: Archwilio Cymru, Arolwg o'r bobl sy'n derbyn Taliadau Uniongyrchol, Medi 2021.

Arddangosyn 3: Barn derbynyddion Taliadau Uniongyrchol ynglŷn â gwasanaethau, yn ôl y math o wasanaeth cymorth gweinyddol (mewnol neu wedi'i gomisiynu)

Ar y cyfan, mae gan bobl sy'n byw mewn ardaloedd lle caiff gwasanaethau cymorth eu darparu'n uniongyrchol gan awdurdodau lleol farn fwy cadarnhaol am y gwasanaeth y maent yn ei gael na phobl mewn ardaloedd lle caiff gwasanaethau cymorth eu darparu gan drydydd parti.

2.14 Fe wnaeth ein gwaith grŵp ffocws gyda Fforwm Taliadau Uniongyrchol Cymru Gyfan amlygu, yn ogystal â chefnogi cleientiaid allanol, bod gan dimau Taliadau Uniongyrchol mewnol fwy o allu i weithio'n hyblyg a chanolbwyntio ar ddarparu hyfforddiant a chymorth arbenigol ar gyfer gweithwyr cymdeithasol rheng flaen sy'n cynnig ac yn gweinyddu Taliadau Uniongyrchol. O ystyried y rhwystrau allweddol yr ydym ni'n eu hamlygu i gael mynediad at Daliadau Uniongyrchol (gweler **paragraff 1.16**) ac ynghyd â chanfyddiadau ein harolwg, mae'r cymorth hwn yn amlwg yn bwysig ac yn cael effaith, gan arwain at fwy o fodlonrwydd ar wybodaeth am Daliadau Uniongyrchol, canfyddiad gwell am ddealltwriaeth gweithwyr cymdeithasol, a theimlad ymhlith defnyddwyr gwasanaethau eu bod yn cael eu hannog i ddefnyddio Taliad Uniongyrchol.

Fe sicrhodd awdurdodau lleol gan mwyaf fod pobl yn cael eu cefnogi yn ystod y pandemig, ond dywedodd nifer sylweddol o ddefnyddwyr gwasanaethau a gofawyr a ymatebodd i'n harolwg ni na chawsant unrhyw gyswilt yn ystod y cyfyngiadau symud cychwynnol

2.15 Fe greodd y pandemig nifer o heriau i wasanaethau gofal cymdeithasol ac fe orfodwyd awdurdodau lleol i ymateb yn greadigol i sicrhau bod pobl agored i niwed yn ddiogel ac yn cael eu cefnogi. Fel gyda staff rheng flaen eraill sy'n gweithio yn y GIG neu mewn lleoliadau gofal, mae'r pandemig wedi cael effaith enfawr ar bobl sy'n darparu gwasanaethau gofal a drefnir dan Daliadau Uniongyrchol hefyd, yn enwedig Cynorthwywyr Personol.

2.16 Canfuom, lle torrwyd ar draws gwasanaeth neu lle nad oedd modd parhau i'w ddarparu oherwydd COVID-19, fod y rhan fwyaf o awdurdodau lleol wedi trefnu darpariaeth amgen. Bu awdurdodau lleol yn cysylltu hefyd i wirio lles unigolion ac i sicrhau bod gwasanaethau'n dal i gael eu darparu. Fodd bynnag, fe wnaeth rheolwyr Taliadau Uniongyrchol y siaradom ni gyda hwy nodi rhai anawsterau hefyd o ran parhau i ddarparu gwasanaethau. Yn arbennig, diffyg argaeledd Cynorthwywyr Personol a/ neu staff gofal pan oedd pobl yn hunanynysu ac yn methu ag ymweld â defnyddwyr gwasanaethau a'u cefnogi.

2.17 Fe wnaeth swyddogion y siaradom ni gyda hwy amlygu gwaith cadarnhaol eu hawdurdod lleol i sicrhau bod staff gofal cymdeithasol yn cael eu cefnogi a'u hofferu i weithio gartref hefyd. Fe ddisgrifion nhw sut yr oedd uwch arweinwyr wedi gweithredu'n rhagweithiol, gan ddarparu'r wybodaeth ddiweddaraf yn gyson ar gyfer staff am newidiadau mewn gwasanaethau a blaenoriaethau gwaith, ac wedi ymateb i heriau wrth iddynt godi a hynny'n gyflym ac yn effeithlon. Er enghraifft, adleoli staff i lenwi bylchau mewn gwasanaethau ac ystwytho systemau casglu gwybodaeth i leihau'r baich gweinyddol ar Gynorthwywyr Personol a darparwyr gofal.

2.18 Dywedodd 57% o'r bobl sy'n cael Taliadau Uniongyrchol a ymatebodd i'n harolwg na wnaeth eu hawdurdod lleol helpu i gaffael Cyfarpar Diogelu Personol ar gyfer eu darparwr gofal neu gymorth. Fe wnaeth defnyddwyr gwasanaethau a gofalmwr y siaradom ni gyda hwy nodi bod rhai awdurdodau lleol wedi darparu Cyfarpar Diogelu Personol yn rhad ac am ddim, bod rhai wedi rhoi ad-daliad i unigolion a brynodd eu cyfarpar eu hunain, ond bod eraill yn disgwyl i ddefnyddwyr gwasanaethau a/ neu eu cynorthwydd personol brynu Cyfarpar Diogelu Personol eu hunain a thalu'r gost o'u Taliad Uniongyrchol. Ym mis Ebrill 2021, fe wnaethom nodi yn ein hadroddiad bod rhai aelodau o staff iechyd a gofal cymdeithasol rheng flaen wedi profi prinder Cyfarpar Diogelu Personol yn ystod y pandemig¹⁰. Fe wnaeth rhai pobl sy'n defnyddio Taliadau Uniongyrchol profi anawsterau tebyg os nad mwy o anhawster yn ceisio cael Cyfarpar Diogelu Personol ar lefel unigol. Fe wnaeth rhai defnyddwyr gwasanaethau a gofalmwr y siaradom ni gyda hwy nodi, ar adegau, bod diffyg Cyfarpar Diogelu Personol ac anallu i gaffael hwn yn uniongyrchol wedi arwain at atal gwasanaethau. Hefyd, dywedodd 40% o'r derbynyddion Taliadau Uniongyrchol a ymatebodd i'n harolwg ni nad oeddent wedi cael unrhyw gyswllt gan eu hawdurdod lleol yn benodol i wirio a oeddent yn profi unrhyw broblemau o ganlyniad i'r cyfyngiadau symud.

Er bod nifer y bobl sy'n cael Taliadau Uniongyrchol wedi tyfu ychydig dros y blynyddoedd diwethaf, mae awdurdodau lleol yn dal i'w defnyddio'n wahanol ledled Cymru

Fe wnaeth ychydig o dan ddwy ran o dair o'r awdurdodau lleol gynyddu'r nifer sy'n defnyddio Taliadau Uniongyrchol rhwng 2016-17 a 2018-19, ond dim ond 5% o'r oedolion sy'n cael gofal cymdeithasol oedd yn eu derbyn

2.19 Mae'r data diweddaraf ar ddefnyddio Taliadau Uniongyrchol a gyhoeddwyd yn 2018-19 yn dangos bod 125,415 o oedolion yn cael gwasanaethau gofal cymdeithasol yng Nghymru¹¹. O'r rhain, roedd 6,262 (5%) yn cael Taliadau Uniongyrchol. Roedd y gyfran o wasanaethau gofal cymdeithasol a oedd yn cael eu darparu trwy Daliadau Uniongyrchol yn amrywio o 1.6% o gleientiaid yng Ngwynedd i 12.9% yng Ngheredigion. Mae **Atodiad 3** yn darparu rhagor o wybodaeth. Nid yw'r data hwn ar gyfer 2018-19 yn cynnwys Caerffili.

10 [Caffael a Chyflenwi Cyfarpar Diogelu Personol ar gyfer Pandemig COVID-19, Adroddiad Archwilydd Cyffredinol Cymru, Ebrill 2021](#)

11 Mewn ymateb i'r pandemig, fe wnaeth Llywodraeth Cymru atal trefniadau i gasglu ac adrodd ar ddata am berfformiad gwasanaethau cymdeithasol yn 2019-20 a'r data mwyaf diweddar yw'r data ar gyfer 2018-19.

- 2.20 Mae ychydig dros draean o'r rhai sy'n cael Taliadau Uniongyrchol (36.1%) yn bobl hŷn (65 oed neu drosodd). Felly y mae hi er bod y grŵp oedran penodol hwn yn rhoi cyfrif am dros 75% o gyfanswm yr oedolion sy'n cael gwasanaethau cymdeithasol. Mae trwch y rhai sy'n cael Taliadau Uniongyrchol, 63.9%, rhwng 18 a 64 oed.
- 2.21 Rhwng 2016-17 a 2018-19, roedd cynnydd o 5.2% wedi bod yn y niferoedd sy'n cael Taliadau Uniongyrchol gydag 14 o'r 22 o awdurdodau lleol yn gweld twf yn y nifer a oedd yn eu defnyddio – **Arddangosyn 4**. Roedd y cynnydd canrannol mwyaf, o 90.4%, ar Ynys Môn, er bod cyfran yr oedolion a oedd yn cael gwasanaethau gofal cymdeithasol trwy Taliadau Uniongyrchol yn 2018-19 yn dal i fod islaw'r cyfartaledd ar gyfer Cymru. Gwelwyd y cwmp mwyaf yng Nghasnewydd, -28.8%.

Arddangosyn 4: nifer yr oedolion a oedd yn cael Taliadau Uniongyrchol fesul awdurdod lleol yn 2016-17 a 2018-19 a'r newid yn y canrannau a oedd yn eu defnyddio dros y cyfnod

Awdurdod lleol	2016-17	2018-19	% y Newid
Ynys Môn	73	139	90.4%
Gwynedd	158	137	-13.3%
Conwy	221	239	8.1%
Denbighshire	106	177	66.9%
Sir y Fflint	403	437	8.4%
Wrecsam	196	272	38.7%
Powys	551	504	-8.5%
Ceredigion	199	336	68.8%
Sir Benfro	293	331	12.9%
Sir Gâr	448	538	20.0%
Abertawe	521	517	-0.8%
Castell-nedd Port Talbot	341	433	26.9%
Pen-y-bont ar Ogwr	177	232	31.1%
Bro Morgannwg	378	271	-28.3%
Rhondda Cynon Taf	372	306	-17.7%
Merthyr Tudful	95	102	7.4%
Caerffili	114	-	-
Blaenau Gwent	145	149	2.3%
Torfaen	131	130	-0.8%
Sir Fynwy	154	131	-14.9%
Casnewydd	132	94	-28.8%
Caerdydd	746	787	5.5%
CYFANSWM	5,954	6,262	5.2%

Sylwer: Nid oedd Caerffili'n gallu darparu data ar gyfer 2018-19, oherwydd problemau technegol gyda'u systemau TGCh.

Ffynhonnell: StatsCymru, [CARE0118: Oedolion sy'n derbyn gwasanaethau yn ôl awdurdod lleol](#)

2.22 Mae'r defnydd o Daliadau Uniongyrchol yng Nghymru'n dal i lusgo y tu ôl i Lloegr. Dengys data a gyhoeddwyd gan Wasanaethau Digidol y GIG¹², yn 2020-21, fod 26.6% o bobl sy'n cael gwasanaethau gofal cymdeithasol gan gynnwys 75.3% o ofalwyr yn Lloegr yn cael Taliadau Uniongyrchol. Mae perfformiad yn amrywio o 19.8% o'r holl ddefnyddwyr gwasanaethau yng nogledd-ddwyrain Lloegr i 38.3% yn Nwyrain Canolbarth Lloegr.

Caiff Taliadau Uniongyrchol eu defnyddio'n wahanol ledled Cymru ac mae gan awdurdodau lleol wahanol ddulliau o ran sut y maent yn ymdrin ag arian nas defnyddiwyd

2.23 Mae'r modd y caiff Taliadau Uniongyrchol eu defnyddio a'r hyn y maent yn talu amdano'n amrywio. Trwy ein trafodaeth gydag aelodau'r Fforwm Taliadau Uniongyrchol canfuom mai ychydig o gyfyngiadau, os o gwbl, sydd gan rai awdurdodau a'u bod yn annog pobl i ddefnyddio'r arian yn hyblyg; talu am lety gwyliau, gweithgareddau hamdden, teithiau dramor a ffonau symudol. O'i gymharu, nid yw awdurdodau lleol eraill ond yn caniatáu i Daliadau Uniongyrchol dalu am help ymarferol sy'n uniongyrchol gysylltiedig â gofal personol unigolyn ac maent yn diffinio'r hyn y gall ac na all Taliadau Uniongyrchol dalu amdano.

2.24 Fe wnaeth defnyddwyr gwasanaethau a gofalwyr Taliadau Uniongyrchol a ymatebodd i'n harolwg ni godi pryderon ynghylch y sefyllfa hon. Nododd un defnyddiwr Taliadau Uniongyrchol fel a ganlyn: 'Byddai o gymorth mawr bod â rhestr ysgrifenedig o'r hyn y gellir defnyddio Taliadau Uniongyrchol ar ei gyfer mewn gwirionedd'. Fe wnaeth ymatebydd arall i'r arolwg grynhoi ei brofiad fel a ganlyn: 'Nid yw'r Cyngor yn ei gwneud yn glir sut i wario'r arian. Rydych yn dal i orfod gofyn cwestiynau'n barhaus ac nid yw'r bobl yn y Cyngor yn gwybod yr atebion. Mae'r system yn araf iawn ac yn cymryd amser maith. Dydyn nhw ddim yn hyblyg'.

2.25 Gall y rhai ag anghenion tebyg o ran cymorth gyfuno'u Taliadau Uniongyrchol hefyd i drefnu gweithgareddau neu wasanaethau ar y cyd¹³ trwy gymryd rhywfaint neu'r cyfan o'u Taliad Uniongyrchol ac adio'r arian yma at ei gilydd i brynu gwasanaethau ar y cyd. Mae hyn yn galluogi pobl i rannu cost gweithgareddau, cael y cyfle i dreulio mwy o amser gyda phobl eraill a chael gwerth gwell trwy gynyddu eu gallu i wario. Fodd bynnag, canfuom fod yr arfer o gyfuno cyllidebau'n gyfyngedig iawn. Ac fe ddaeth dulliau blaenorol mewn rhai awdurdodau lleol i ben yn weddol gyflym, er gwaethaf ymdrechion gorau staff y cyfwelom ni â hwy.

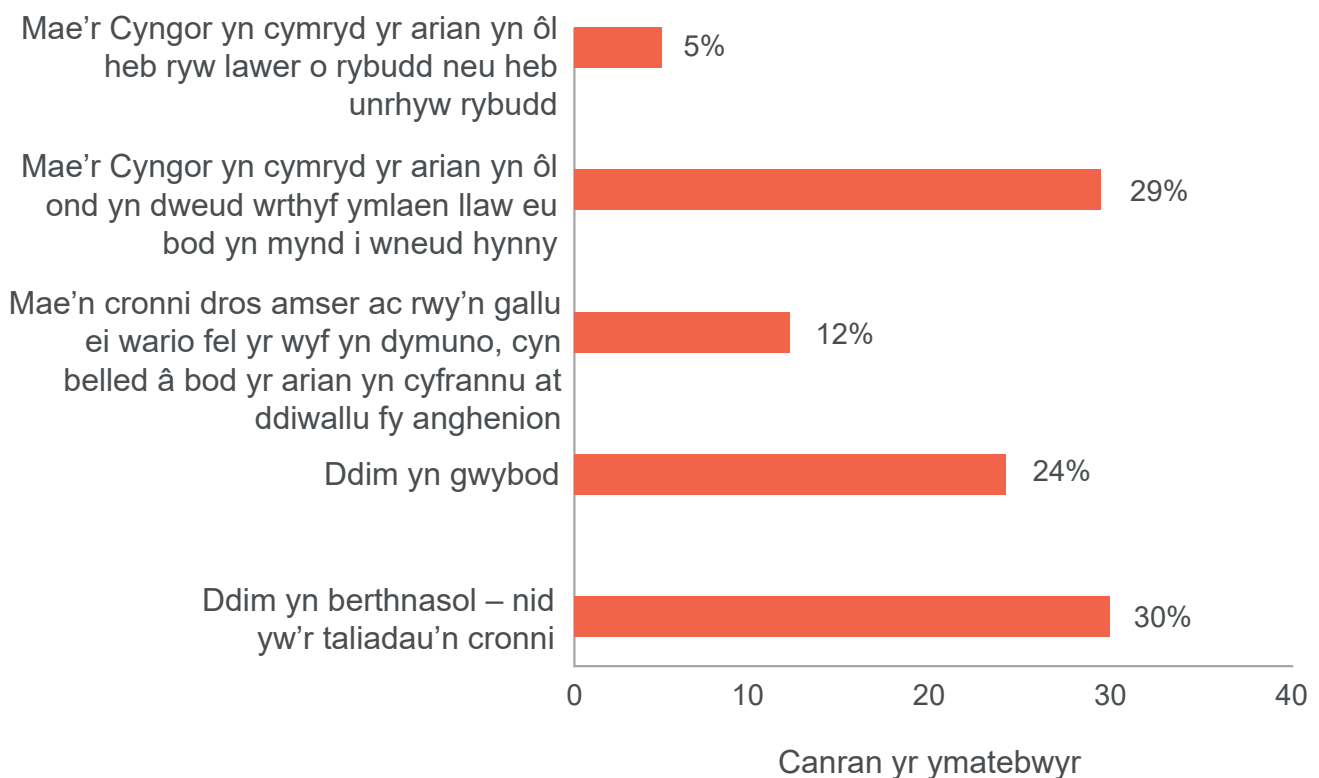
12 Gwasanaethau Digidol y GIG, [Fframwaith Deilliannau Gofal Cymdeithasol i Oedolion](#), Hydref 2021.

13 Mae Canolfan Cydweithredol Cymru wedi cyhoeddi canllawiau sy'n nodi sut y gall pobl gyfuno cyllidebau ar gyfer Taliadau Uniongyrchol, [Taliadau Uniongyrchol: gwnewch iddynt weithio i chi](#)

2.26 Mae canllawiau Llywodraeth Cymru¹⁴ yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol weithio'n hyblyg, gan ganiatáu i dderbynyddion Taliadau Uniongyrchol 'fancio' unrhyw daliad nas defnyddiwyd i'w ddefnyddio yn ôl yr angen. Fodd bynnag, mewn realiti mae'r dull a ddefnyddir gan awdurdodau lleol yn amrywio ac mae rhai awdurdodau lleol yn ceisio adfer arian sydd heb ei wario. Caiff canfyddiadau ein harolwg o dderbynyddion (**Arddangosyn 5**) eu hadleisio yn yr adborth a gawsom gan staff awdurdodau lleol lle canfuom wahaniaethau eang mewn dulliau.

Arddangosyn 5: Profiadau derbynyddion Taliadau Uniongyrchol o'r hyn sy'n digwydd i daliadau sy'n cronni

Mae oddeutu un ym mhob wyth o dderbynyddion Taliadau Uniongyrchol yn cronni arian 'nas defnyddiwyd' i'w ddefnyddio i ddiwallu anghenion yn y dyfodol.

Ffynhonnell: Archwilio Cymru, Arolwg o bobl sy'n cael Taliadau Uniongyrchol, Medi 2021

14 Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014: Cod Ymarfer Rhan 4 (Diwallu Anghenion), 2015. Mae paragraff 159 yn nodi fel a ganlyn: 'Mae'r hyblygrwydd mewn perthynas â thaliadau uniongyrchol yn golygu bod rhaid i dderbynwyr, neu eu cynrychiolwyr, allu newid cyfanswm y taliad uniongyrchol y maent yn ei ddefnyddio o wythnos i wythnos. Rhaid iddynt allu 'bancio' unrhyw daliad heb ei ddefnyddio i'w ddefnyddio pan fydd anghenion ychwanegol yn codi (gall hyn fod yn arbennig o berthnasol i'r rhai y mae eu hanghenion yn amrywio)'.

2.27 Gyda'i gilydd, mae ein tystiolaeth yn amlygu bod angen eglurhad, cymorth a chanllawiau pellach i sicrhau bod pobl yn gallu cael budd llawn o Daliadau Uniongyrchol a chael gwasanaeth o safon gyson.

Mae'r rhyngwyneb rhwng defnyddio gofal iechyd parhaus y GIG a gofal cymdeithasol pan geir mynediad at Daliadau Uniongyrchol yn dal i fod yn broblem

2.28 Mae [Rhaglen Lywodraethu 2021 i 2026](#) Llywodraeth Cymru'n cynnwys ymrwymiad i 'Wella'r rhyngwyneb rhwng gofal iechyd parhaus y GIG a Thaliadau Uniongyrchol'. Ym mis Awst 2021, fe gryfhaodd Llywodraeth Cymru'r geiriad yn y [Fframwaith Cenedlaethol ar gyfer Gofal Iechyd Parhaus y GIG 2021](#) ac yn yr [Offeryn Cymorth Penderfynu](#).

2.29 Yn bwysig, mae'r canllawiau newydd yn atgyfnerthu ethos canolog hawl unigolion i arfer llais a rheolaeth i benderfynu sut a phryd y cânt eu cefnogi a phwy sy'n eu cefnogi i ddiwallu eu hanghenion gofal a chymorth cymwys, yn enwedig wrth bontio o Daliadau Uniongyrchol i ofal iechyd parhaus y GIG. Mae hyn yn cynnwys darparu enghreifftiau penodol o gamau gweithredu y gall Byrddau Iechyd Lleol eu cymryd i gefnogi hyn ond gan gydnabod hefyd bod angen i asesiadau osgoi creu rhwystrau a gwthio defnyddwyr gwasanaethau o un gwasanaeth i'r llall. Mewn egwyddor felly dylai fod yn bosibl i rywun gael asesiad seiliedig ar anghenion sy'n cefnogi annibyniaeth, llais a rheolaeth rhywun.

2.30 Fe wnaeth rhai pobl a ymatebodd i'n harolwg sy'n cael Taliadau Uniongyrchol nodi cyndynrwydd i gael mynediad at ofal iechyd parhaus y GIG am bod arnynt ofn colli eu Cynorthwywyr Personol a'r gallu i benderfynu pwy sy'n darparu eu gwasanaethau. Fe wnaethant godi pryderon hefyd y bydd hyblygrwydd Taliadau Uniongyrchol – sy'n eu galluogi i gael mynediad at ystod eang o wasanaethau iechyd a/neu ofal cymdeithasol annhraddodiadol sy'n helpu i wella eu llesiant – yn cael ei golli.

2.31 Fe wnaeth rheolwyr Taliadau Uniongyrchol nodi achosion hefyd lle mae unigolion ag anghenion iechyd sy'n gwaethygu'n gwrthod cael mynediad at ofal iechyd parhaus y GIG am eu bod yn ofni y byddant yn colli hyblygrwydd Taliadau Uniongyrchol a'r gwelliannau o ran llesiant y maent yn eu dwyn. Cododd rheolwyr Taliadau Uniongyrchol a rhai darparwyr bryderon hefyd bod cydweithwyr yn y GIG yn dal i beidio â llwyr dderbyn bod defnyddwyr gwasanaethau'n 'llywio' prosesau penderfynu ac yn cynyddu i'r eithaf y cyfle i hybu annibyniaeth, llais a rheolaeth.

**Mae Taliadau
Uniongyrchol yn
helpu pobl i fyw'n
annibynnol a gwella'u
llesiant, ond mae'n
anodd asesu gwerth
am arian ar y cyfan
oherwydd cyfyngiadau
o ran data a gwerthuso**

03

3.1 Yn y ran olaf hon o'r adroddiad, rydym yn ystyried effaith Taliadau Uniongyrchol. Rydym yn crynhoi gwariant ar Daliadau Uniongyrchol yng Nghymru ac yn amlygu'r amrywiadau rhwng awdurdodau lleol. Yn olaf, rydym yn ystyried a yw'r dulliau cyfredol o fonitro a gwerthuso Taliadau Uniongyrchol i sicrhau eu bod yn darparu gwerth am arian yn effeithiol.

Awdurdodau lleol sy'n cyflawni deilliannau cadarnhaol ar gyfer pobl sy'n defnyddio Taliadau Uniongyrchol

Maent yn dangos bod llesiant pobl yn cael ei gynnal neu'n gwella o ganlyniad i Daliadau Uniongyrchol

Mae ganddynt system gynhwysfawr ar gyfer monitro a gwerthuso pob agwedd ar Daliadau Uniongyrchol

Maent yn cynnwys ac yn gwerthfawrogi mewnbwn gan yr holl randdeiliaid/partneriaid wrth werthuso effaith gwasanaethau

Maent yn cymharu ac yn meincnodi perfformiad unigol a chyfunol ag eraill ac yn defnyddio canfyddiadau gwerthuso i drefnu cynlluniau cyfredol a dulliau yn y dyfodol

Maent yn gwybod beth sy'n gweithio a pha un a yw dull yr awdurdod yn cyflawni dyheadau'r Ddeddf

Ystyrir bod Taliadau Uniongyrchol yn gwneud cyfraniad pwysig at lesiant ac annibyniaeth derbynyddion

3.2 Ar y cyfan, darparodd y bobl a ymatebodd i'n harolwg ni sy'n cael Taliadau Uniongyrchol adborth cadarnhaol ar effaith Taliadau Uniongyrchol. Dywedodd 91% o'r ymatebwyr i'n harolwg fod Taliadau Uniongyrchol wedi cael effaith gadarnhaol ar eu hannibyniaeth a'u llesiant. Hefyd, dywedodd 85% mai Taliadau Uniongyrchol oedd yr opsiwn cywir iddynt hwy'n bendant. Roedd y mwyafrif o'r darparwyr gofal a ymatebodd i'n harolwg ni (87%) yn cytuno hefyd bod Taliadau Uniongyrchol yn helpu i gefnogi annibyniaeth pobl a chynnal eu llesiant.

3.3 Fe wnaeth rhai pobl a ymatebodd i'n harolwg nodi rôl hollbwysig Taliadau Uniongyrchol o ran eu helpu i aros yn annibynnol. Nododd un derbynnydd Taliadau Uniongyrchol fel a ganlyn: 'Rwy'n cael cymorth i wneud popeth y mae arnaf eisiau ei wneud a'i gyflawni' tra bo un arall wedi nodi: 'Mae wedi caniatáu i mi wneud llawer o bethau newydd a mynd allan a mwynhau a chwrdd â phobl newydd'. Meddai un arall: 'Mae (Taliadau Uniongyrchol) yn rhoi dewisiadau ac annibyniaeth sydd wedi bod yn gadarnhaol iawn' ac un arall: 'mae'r Taliadau Uniongyrchol wedi fy ngalluogi i barhau i fyw yn fy nghartref fy hun'. Yn olaf, meddai un derbynnydd: 'Rwy'n hoff iawn o Daliadau Uniongyrchol a sut y maent yn gadael i mi fyw mor annibynnol ag y gallaf'. Ac meddai rhywun arall a ymatebodd i'n harolwg: 'Mae Taliadau Uniongyrchol yn caniatáu i mi fod â rheolaeth ac yn bwysicach cael y gofal y mae ei angen arnaf i allu cael y gorau o fywyd'. Adleisiwyd y sylwadau hyn gan lawer o bobl eraill a ymatebodd i'n harolwg.

Mae'n anodd asesu gwerth am arian Taliadau Uniongyrchol ar y cyfan am bod systemau i reoli a gwerthuso perfformiad yn annigonol

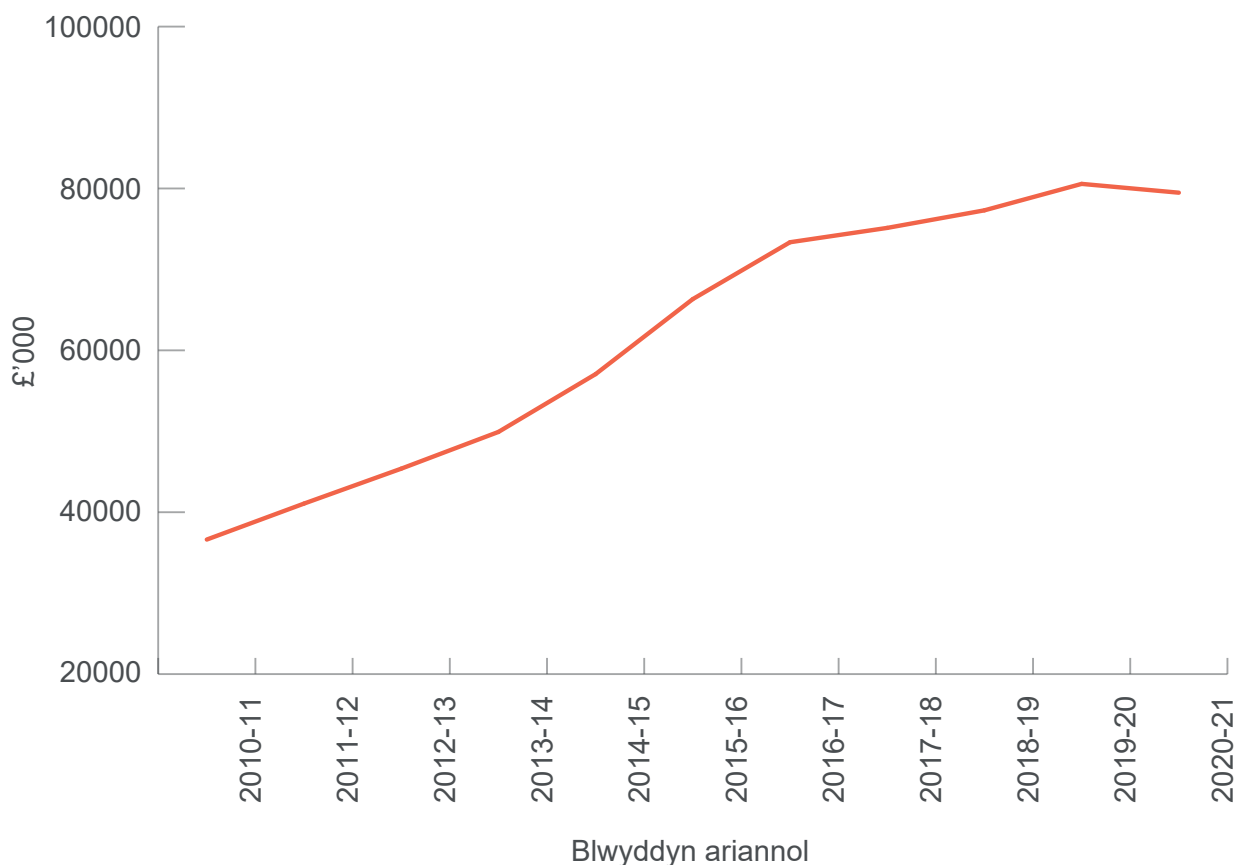
3.4 Er gwaethaf y gwerth uchel a roddir ar Daliadau Uniongyrchol gan ddefnyddwyr gwasanaethau a gofalwyr, dim ond ystod fach o ddangosyddion yr adroddir yn gyhoeddus arnynt ar lefel genedlaethol i farnu perfformiad. Mae'r rhain yn syml yn cynnwys y niferoedd sy'n cael Taliadau Uniongyrchol yn ôl grŵp anghenion (anableddau corfforol, anableddau dysgu, iechyd meddwl a phobl hŷn) a'r swm a gaiff ei wario ar Daliadau Uniongyrchol fesul awdurdod lleol. Cafodd y mesurau perfformiad eu diwygio yn dilyn rhoi'r Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) ar waith yn 2014, a dim ond am dair blynedd ariannol y mae gwybodaeth wedi cael ei choladu: 2016-17, 2017-18 a 2018-19. Yn dilyn penderfyniad Llywodraeth Cymru i atal trefniadau casglu data mewn ymateb i'r pandemig yn 2020, nid oes unrhyw ddata ar wasanaethau ac eithrio gwariant wedi bod yn cael ei gasglu a'i gyhoeddi mewn adroddiadau ar lefel genedlaethol.

Mae gwariant ar Daliadau Uniongyrchol wedi mwy na dyblu yn y degawd diwethaf, ond fe ostyngodd ychydig bach yn 2020-21. Mae'r swm cyfartalog a delir am bob derbynnydd yn amrywio'n eang

3.5 Mae'r swm o arian a gaiff ei wario ar Daliadau Uniongyrchol yn tyfu ac mewn termau real, gan ystyried chwyddiant, mae wedi cynyddu o £36.6 miliwn yn 2010-11 i £79.5 miliwn yn 2020-21 – **Arddangosyn 6**.

Arddangosyn 6: cyfanswm gwariant ar Daliadau Uniongyrchol ar gyfer oedolion fesul awdurdod lleol mewn termau real rhwng 2010-11 a 2020-21

Fe wnaeth gwariant awdurdodau lleol ar Daliadau Uniongyrchol gynyddu 117% yn y cyfnod ond fe ostyngodd ychydig bach yn 2020-21.

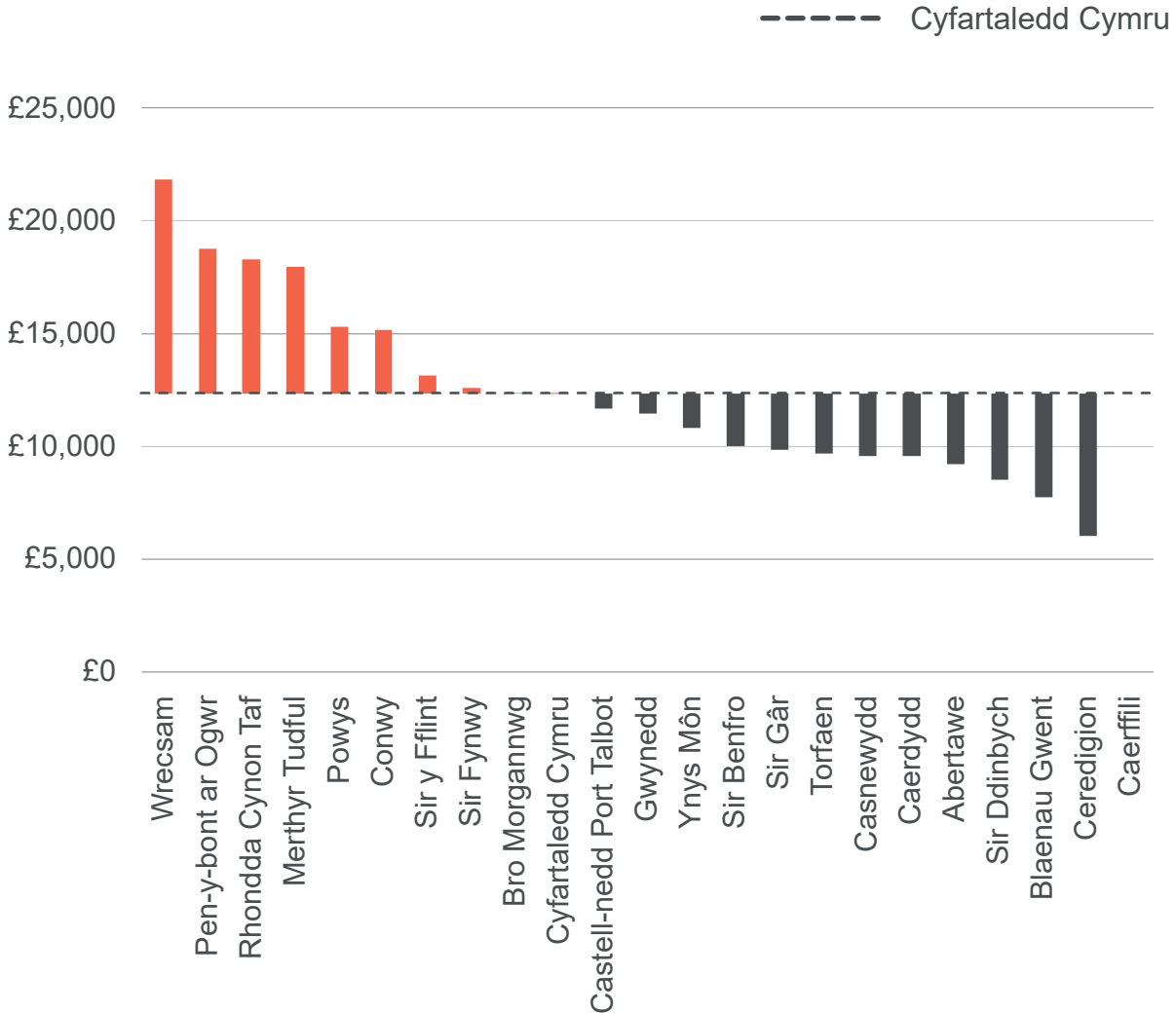
Ffynhonnell: StatsCymru, LGFS0015: Dadansoddiad goddrychol o wariant referniw gwasanaethau cymdeithasol yn ôl awdurdod. Dadansoddiad gan Archwilio Cymru

3.6 Er bod pob awdurdod lleol yn gyfrifol am fformat cynlluniau gofal a chymorth, mae'n ofynnol iddynt fod yn gyson ledled y wlad gan ddefnyddio meini prawf cymhwystra cenedlaethol¹⁵. Dengys ein dadansoddiad ni yn **Arddangosyn 7** fod awdurdodau lleol yn talu symiau cyfartalog sy'n amrywio'n eang. Ac eithrio Caerffili, roedd y Taliad Uniongyrchol cyfartalog ledled Cymru yn 2018-19 mewn termau real yn £12,344. Roedd hyn yn amrywio o £6,033 y pen yng Ngheredigion i £21,836, 3.6 gwaith yn fwy, yn Wrecsam.

15 Caiff y meini prawf cymhwystra eu nodi yn [Rheoliadau Gofal a Chymorth \(Cymhwystra\) \(Cymru\) 2015](#) a dogfen Llywodraeth Cymru [Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant \(Cymru\) 2014: Cod Ymarfer Rhan 4 \(Diwallu Anghenion\), 2015](#). Mae paragraff 39 o'r Cod Ymarfer yn nodi, er bod gan bobl hawl i ofal a chymorth gan awdurdod lleol lle nad yw'r gofal a'r cymorth hwnnw ar gael iddynt fel arfer, 'y bydd patrwm darparu'r gwasanaeth yn amrywio o awdurdod i awdurdod'.

Arddangosyn 7: Taliad Uniongyrchol cyfartalog am bob derbynydd fesul awdurdod lleol yn 2018-19 mewn termau real

Mae'r swm cyfartalog y mae pobl yn ei gael mewn Taliadau Uniongyrchol yn amrywio'n eang ledled Cymru.

Sylwer: Nid oedd Caerffili'n gallu darparu data ar nifer y derbynyddion ar gyfer 2018-19, oherwydd problemau technegol gyda'u systemau TGCh.

Ffynhonnell: StatsCymru, [LGFS0015: Dadansoddiad goddrychol o wariant refeniw gwasanaethau cymdeithasol yn ôl awdurdod](#) a [CARE0118: Oedolion sy'n derbyn gwasanaethau yn ôl awdurdod lleol ac oedran](#). Dadansoddiad gan Archwilio Cymru

3.7 Gan gymryd yr wybodaeth hon gyda'r canfyddiadau a nodir yn **Rhan 2** o'r adroddiad hwn, rydym yn dod i'r casgliad bod dewisiadau polisi a phenderfyniadau awdurdodau lleol yn achosi i bobl ag anghenion tebyg gael gwasanaeth o safon wahanol iawn. O ystyried bod dulliau'n amrywio'n sylweddol, mae angen i Lywodraeth Cymru osod safonau clir i sicrhau cysondeb ar gyfer defnyddwyr gwasanaethau.

Mae systemau ar gyfer rheoli a gwerthuso perfformiad yn annigonol

- 3.8 Mae awdurdodau lleol yn canolbwyntio'u trefniadau rheoli perfformiad a gwerthuso gan mwyaf ar y niferoedd sy'n cael gwasanaethau a'r swm o arian a gaiff ei wario ac nid yn ddigon ar effaith, llesiant a manteision ehangach buddsoddi. Canfuom mai dim ond un rhan o bump o'r rheolwyr Taliadau Uniongyrchol sy'n credu bod gan eu hawdurdod lleol fesurau cadarn a'u bod yn gallu barnu ansawdd, cost a deilliannau Taliadau Uniongyrchol ar gyfer unigolion ac ar gyfer yr awdurdod lleol.
- 3.9 Trwy ein hymgysylltiad â swyddogion arweiniol Taliadau Uniongyrchol ledled Cymru, canfuom fod gan y rhan fwyaf o awdurdodau lleol rai mesurau a'u bod yn gwerthuso rhai agweddau ar Taliadau Uniongyrchol, ond gan gydnabod nad yw'r drefn yn gynhwysfawr a bod bylchau. Er enghraifft:
- a dim ond traean sy'n cofnodi gwybodaeth sy'n helpu i nodi'r hyn sy'n gweithio a'r hyn y mae angen iddo newid;
 - b dim ond chwarter sy'n cofnodi ac yn defnyddio gwybodaeth mewn amser real;
 - c dim ond llai nag un rhan o bump sy'n monitro sut y mae Taliadau Uniongyrchol yn cyfrannu at gyflawni Blaenoriaethau Corfforaethol – er enghraifft, nodau llesiant, amcanion gwella a blaenoriaethau gwasanaethau; a
 - ch dim ond llai nag un rhan o bump sy'n cofnodi profiadau cadarnhaol a negyddol gan bobl sy'n cael Taliadau Uniongyrchol ac yn gwybod sut beth yw eu cael.
- 3.10 Mae'r gwendidau hyn yn golygu nad yw'n bosibl mynd ati'n llawn i werthuso a deall perfformiad ac effeithiolrwydd awdurdodau lleol unigol, nac effeithlonrwydd ac effaith Taliadau Uniongyrchol. Mae hyn yn ei gwneud yn anodd barnu pa mor dda y mae awdurdodau lleol yn perfformio ac a yw Taliadau Uniongyrchol yn cynrychioli gwerth am arian yn eu rhinwedd eu hunain neu mewn cymhariaeth â mathau eraill o ofal cymdeithasol.

Atodiadau

- 1 Ymagwedd a dulliau archwilio
- 2 Pennu cymhwysra ar gyfer gofal a chymorth cymdeithasol
- 3 Oedolion yn cael gwasanaethau gofal cymdeithasol a drefnwyd gan yr awdurdod lleol yn 2018-19
- 4 Cyfraddau tâl fesul awr ar gyfer Cynorthwywyr Personol yn ôl awdurdod lleol

1 Ymagwedd a dulliau archwilio

Ymagwedd

Fe wnaethom ganolbwyntio ar y modd y mae awdurdodau lleol yn rheoli ac yn darparu Taliadau Uniongyrchol. Mae'r gwaith yn dilyn ymlaen o'n hadroddiad ym mis Medi 2019 ar [Y Drws Blaen i Ofal Cymdeithasol i Oedolion](#), a ganolbwyntiodd ar effaith Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 a blaenoriaethu gwasanaethau ataliol i helpu i leihau'r galw am wasanaethau gofal cymdeithasol.

Fe wnaeth ein hadolygiad asesu sut y mae Taliadau Uniongyrchol yn helpu pobl i fyw'n annibynnol ac yn eu galluogi i fod â mwy o lais, dewis a rheolaeth. Fe wnaethom ystyried sut y mae Taliadau Uniongyrchol yn helpu i gynnal eu llesiant a pha un a ydynt yn gwella ansawdd bywyd pobl. Fe wnaethom fwrw golwg ar y modd y mae awdurdodau lleol yn rheoli Taliadau Uniongyrchol ac yn annog pobl i'w defnyddio a sut y maent yn barnu pa un a yw'r gwasanaethau hyn yn rhoi gwerth am arian.

Fe sefydlom ni grŵp cyfeirio astudiaeth ac fe gynhaliom ni gyfarfodydd prosiect gydag Arolygiaeth Gofal Cymru, Gofalwyr Cymru, y Comisiynydd Pobl Hŷn, Age Cymru, Llywodraeth Cymru, a nifer fach o ddefnyddwyr gwasanaethau. Fe helpodd y grŵp cyfeirio i drefnu ffocws yr adolygiad hwn ac fe ddarparodd her yn ystod ein cam adolygu tystiolaeth.

Fe wnaethom reoli'r modd y cyflawnwyd yr adolygiad i ystyried yr heriau sy'n wynebu gwasanaethau cymdeithasol yng Nghymru o ran ymdrin â'r pandemig. Fe wnaethom sicrhau nad oedd cwmpas a chynnwys ein gwaith maes yn tynnu oddi wrth gyfrifoldebau awdurdodau lleol tuag at ddefnyddwyr gwasanaethau ac fe wnaethom ystwytho ein hymagwedd mewn trafodaeth gydag awdurdodau lleol unigol wrth gytuno ar waith maes a'i gyflawni.

Dulliau

Fe gwblhaom ni ein gwaith rhwng mis Medi 2020 a mis Chwefror 2022 ac fe ddefnyddiom ni ystod o ddulliau i oleuo ein canfyddiadau, ein casgliadau a'n hargymhellion ar y cyfan:

- **adolygu dogfennau** – fe wnaethom adolygu dogfennaeth, canllawiau a chyhoeddiadau Llywodraeth Cymru, Cymdeithas Cyfarwyddwyr Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru a Gofal Cymdeithasol Cymru; dogfennaeth polisi a phapurau cabinetau a phwyllgorau awdurdodau lleol; ystod o ddeunyddiau ar ymagweddau ar gyfer rheoli Taliadau Uniongyrchol yn Lloegr; ac adroddiadau a gwybodaeth a gyhoeddwyd gan gyrff ymchwil gan gynnwys Sefydliad Joseph Rowntree, Cronfa'r Brenin a Think Local Act Personal.
- **grwpiau ffocws** – fe gynhaliom ni'r canlynol:
 - tri grŵp ffocws ar-lein gydag aelodau Fforwm Taliadau Uniongyrchol Cymru Gyfan a oedd yn cynnwys swyddogion o bob un o'r 22 o awdurdodau lleol yng Nghymru sydd â chyfrifoldeb rheoli ar gyfer Taliadau Uniongyrchol. Ym mhob un o'r grwpiau ffocws, fe wnaeth y rhai a oedd yn bresennol gwblhau arolwg ac fe gynhaliom ni drafodaethau wedi'u hwyluso.
 - grwpiau ffocws Gofalwyr Cymru gyda defnyddwyr gwasanaethau Taliadau Uniongyrchol a'u gofalwyr.
- **cyfweiliadau gydag awdurdodau lleol** – fe gyfwelom ni â staff o gynghorau Pen-y-bont ar Ogwr, Caerffili, Caerdydd, Sir y Fflint, Gwynedd, Casnewydd, Powys, Torfaen a Wrecsam sydd â chyfrifoldeb am daliadau uniongyrchol.
- **cyfweiliadau gyda chyrrff cenedlaethol** – ADSS Cymru, Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, Cymdeithas Gweithwyr Cymdeithasol Prydain yng Nghymru, Gofal Cymdeithasol Cymru, Anabledd Cymru, Cymdeithas Gofal Cartref y DU, Fforwm Gofal Cymru, Canolfan Cydweithredol Cymru, Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol Cymru, Ysgol Ymchwil Gofal Cymdeithasol Cymru, Llywodraeth Cymru, Cymdeithas Pobl Fyddar Prydain a Think Local Act Personal.

- **arolygon** – fe gynhaliom ni ddau arolwg:
 - arolwg dros y ffôn wedi'i gomisiynu o ddefnyddwyr gwasanaethau a gofalywyr sy'n cael Taliadau Uniongyrchol. Cafodd cyfanswm o 1,028 o bobl o gronfa ddata o 4,650 o gysylltiadau dilys eu cynnwys yn yr arolwg, gyda 71% yn cael eu cwblhau dros y ffôn a'r gweddill yn cyflwyno ffurflenni arolwg ar-lein. O'r ffigwr hwn, mae 5% o'r rhai a ymatebodd i'r arolwg yn ofalwyr. Darparwyd yr holl gysylltiadau gan awdurdodau lleol gan drosglwyddo data'n ddiogel. Cynhaliwyd yr arolwg rhwng 4 Awst a 24 Medi 2021, gyda 5% o'r ymatebion yn cael eu cwblhau yn Gymraeg. O ystyried bod ein harolwg yn cwmpasu defnyddwyr gwasanaethau a gofalywyr sy'n cael Taliadau Uniongyrchol, rydym yn adrodd ar wybodaeth ar dair lefel. Lle'r ydym yn dweud derbynyddion Taliadau Uniongyrchol, rydym yn golygu defnyddwyr gwasanaethau a gofalywyr; a lle'r ydym yn cyfeirio'n benodol at naill ai 'defnyddwyr gwasanaethau' neu 'ofalwyr' mae hynny'n golygu bod canfyddiadau'r arolwg yn berthnasol yn benodol i'r grwpiau gwahanol hyn o bobl; ac
 - arolwg o unigolion ac asiantaethau y telir iddynt trwy Daliadau Uniongyrchol i ddarparu gofal a chymorth ar gyfer oedolion mewn angen. Cwblhawyd yr arolwg agored ar-lein rhwng 11 Mehefin 2021 ac 18 Awst 2021. Cawsom gyfanswm o 166 o ymatebion, a daeth y rhain o ardaloedd pob un o'r 22 o awdurdodau lleol, gyda 3% o'r ymatebion yn cael eu cwblhau yn Gymraeg.
- **dadansoddi data** – fe wnaethom ddadansoddi data a gyhoeddwyd gan StatsCymru ar wariant ar Daliadau Uniongyrchol, nifer yr oedolion sy'n cael gwasanaethau a'u hanghenion. Fe wnaethom hefyd ddadansoddi data a gyhoeddwyd gan Wasanaethau Digidol y GIG yn Lloegr.

2 Pennu cymhwysra ar gyfer gofal a chymorth cymdeithasol

Y gwasanaeth hwn, a adwaenir yn eang fel y **Gwasanaeth Gwybodaeth, Cyngor a Chynhorthwy**, yw'r drws blaen i ofal cymdeithasol i oedolion a'r pwynt cyswllt cyntaf ar gyfer y rhan fwyaf o unigolion sy'n chwilio am gymorth.

Yn y pwynt cyswllt cyntaf, bydd unigolion yn cael cynnig gwybodaeth, cyngor a chynhorthwy i'w helpu i wneud penderfyniadau gwybodus ynglŷn â'u llesiant.

O'r fan yma, bydd awdurdodau lleol yn aml yn cyfeirio unigolion at wasanaethau ataliol neu gymunedol. Os na ellir diwallu anghenion rhywun yn y ffordd honno, bydd yn cael ei gyfeirio at weithiwr cymdeithasol proffesiynol i drafod ei anghenion mewn mwy o fanylder.

Mae'r asesiad o anghenion a gyflawnir gyda gweithiwr cymdeithasol, y cyfeirir yn aml ato fel 'Sgwrs yr Hyn sy'n Bwysig', yn sgwrs wedi'i thargedu i gasglu rhagor o wybodaeth am gryfderau ac anghenion rhywun, i ganfod y datrysiadau gorau ar ei gyfer.

Os na ellir diwallu anghenion rhywun heb gymorth yr awdurdod lleol, caiff cynllun gofal a chymorth ei gydgyhychu i nodi sut y bydd yr anghenion hynny'n cael eu diwallu trwy ddarparu gwasanaethau. Cyfeirir yn aml at hyn fel bod ag 'anghenion cymwys'.

Gall y gwasanaethau hyn gael eu trefnu'n uniongyrchol gan yr awdurdod lleol neu, fel arall, cael eu hariannu trwy Daliadau Uniongyrchol – swm ariannol y gellir ei ddefnyddio i brynu a threfnu gofal a chymorth unigolyn ei hun.

3 Oedolion yn cael gwasanaethau gofal cymdeithasol a drefnwyd gan yr awdurdod lleol yn 2018-19

Arddangosyn 8: oedolion yn cael gwasanaethau gofal cymdeithasol a drefnwyd gan yr awdurdod lleol yn 2018-19

Awdurdod lleol	Cyfanswm yr oedolion sy'n cael gwasanaethau cymdeithasol	Nifer yr oedolion yn cael Taliadau Uniongyrchol	Taliadau Uniongyrchol fel % yr oedolion sy'n cael gwasanaethau
Blaenau Gwent	3,826	149	3.9%
Pen-y-bont ar Ogwr	7,059	232	3.3%
Caerffili	Dim data wedi'i gyflwyno oherwydd problemau technegol gyda systemau TGCh		
Caerdydd	15,331	787	5.1%
Sir Gâr	7,658	538	7.0%
Ceredigion	2,595	336	12.9%
Conwy	7,060	239	3.4%
Sir Ddinbych	2,872	177	6.2%
Sir y Fflint	8,041	437	5.4%
Gwynedd	8,774	137	1.6%
Ynys Môn	3,382	139	4.1%
Merthyr Tudful	2,696	102	3.8%
Sir Fynwy	4,449	131	2.9%
Castell-nedd Port Talbot	3,371	433	12.8%
Casnewydd	4,462	94	2.1%
Sir Benfro	4,398	331	7.5%
Powys	5,827	504	8.6%

Awdurdod Lleol	Cyfanswm yr oedolion sy'n cael gwasanaethau cymdeithasol	Nifer yr oedolion yn cael Taliadau Uniongyrchol	Taliadau Uniongyrchol fel % yr oedolion sy'n cael gwasanaethau
Rhondda Cynon Taf	7,094	306	4.3%
Abertawe	8,932	517	5.8%
Torfaen	3,241	130	4.0%
Bro Morgannwg	5,533	271	4.9%
Wrecsam	8,814	272	3.1%
Cymru	125,415	6,262	5.0%

Ffynhonnell: StatsCymru, [CARE0118: Oedolion sy'n derbyn gwasanaethau yn ôl awdurdod lleol ac oedran](#)

Yn dilyn penderfyniad Llywodraeth Cymru i atal trefniadau casglu data mewn ymateb i'r pandemig yn 2020, nid adroddwyd yn genedlaethol ar unrhyw ddata ar wasanaethau heblaw am wariant ers 2018-19.

4 Cyfraddau tâl fesul awr ar gyfer Cynorthwywyr Personol yn ôl awdurdod lleol

Mae'r cyfraddau yn awdurdodau lleol Bro Morgannwg, Torfaen a Blaenau Gwent yn amrywio i ystyried gweithio ar benwythnosau, gyda'r nos ac yn ystod oriau anghymdeithasol.

Arddangosyn 9: cyfraddau tâl fesul awr ar gyfer Cynorthwywyr Personol yn ôl awdurdod lleol

Awdurdod lleol	Cyfraddau Cynorthwywyr Personol (fesul awr)
Merthyr	£12.94
Wreccsam	£12.67
Abertawe	£12.66
Sir y Fflint	£12.63
Gwynedd	£12.62
Sir Benfro	£12.40
Sir Ddinbych	£12.33
Sir Gâr	£12.20
Bro Morgannwg	£11.24 - £12.18
Rhondda Cynon Taf	£12.15
Pen-y-bont ar Ogwr	£12.00
Torfaen	£8.72 - £11.85
Conwy	£11.75
Ynys Môn	£11.65
Powys	£11.41
Caerdydd	£11.36
Sir Fynwy	£11.04
Ceredigion	£11.00
Castell-nedd Port Talbot	£10.50
Blaenau Gwent	£8.72 - £10.00
Casnewydd	£9.50
Caerffili	£9.47

Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd
CF11 9LJ

Ffôn: 029 2032 0500

Ffacs: 029 2032 0600

Ffôn testun: 029 2032 0660

Rydym yn croesawu galwadau yn
y Gymraeg a'r Saesneg.

Ebost: post@archwilio.cymru

Gwefan: www.archwilio.cymru